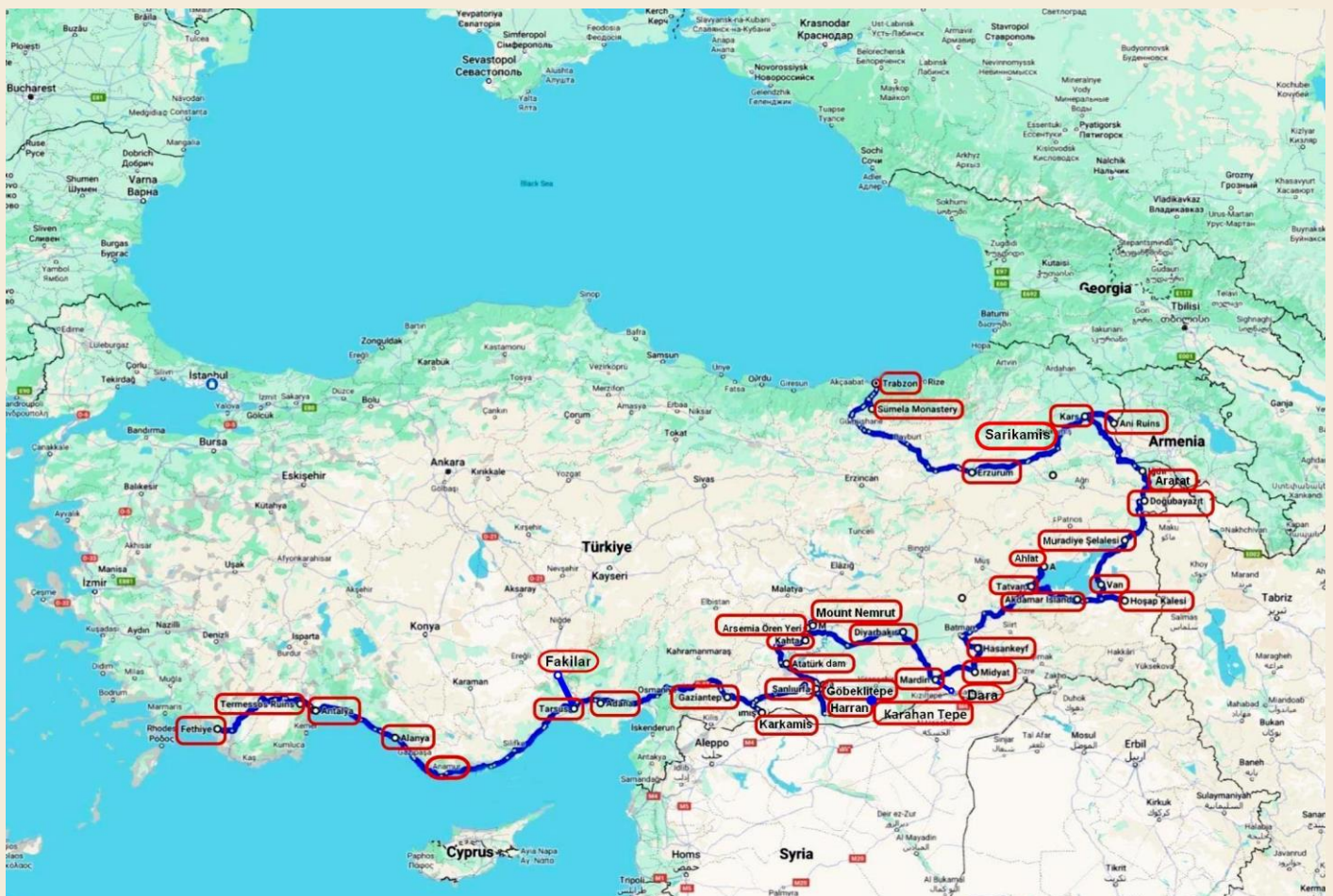

UTAZÁS TÖRÖKORSZÁG DÉLI ÉS KELETI RÉGIÓIBAN

harmadik rész: Göbekli Tepétől Diyarbakirig

(összeállította: Szabó Tibor www.culturetravel.hu)

2024 nyarán hosszabb utazásra vállalkoztunk Törökország távolabbi vidékeire. Elidőztünk a Torosz-hegység vidékén, a Kilikiai-alföld városaiban, őskori és ókeresztény emlékeket kerestünk fel az Arab-síkságon, többször felmentünk a Nemrut-hegyre, fürödtünk a Van-tóban, elautóztunk az Ararát alatt, meglátogattuk Ani romvárosát, tucatnyi alagúton áthajtva jutottunk el Trabzonba, végül megcsodálhattuk a Sümela monostor bizánci falfestményeit. Mindenhol kedves és segítőkész emberekkel találkoztunk, legyenek akár törökök, szírek, kurdok, örmények, vagy arabok. Szerencsére a nagyobb bajok végig elkerültek minket utunk során, bár délen meg kellett birkóznunk a 42-44°-os nyári hőséggel.

Íme utazásunk útvonala. Isztambuli átszállással értünk Antalyába, ahol a reptéren rögtön átvettük bérautónkat, amely hűségesen és hibátlanul szolgált minket 5000 kilométeren át. Hozzáteszem, Törökország útjai kiváló minőségűek, még a távoli, keleti országrészben is.

↑ **Göbekli Tepe.** A Şanlıurfától északkeletre 15 km távolságban levő, korábban már ismert lelőhely feltárása 1995-ben kezdődött el Klaus Schmidt német régész vezetésével. A 10-11 000 éves emlékeket rejtő, kb. 300 m átmérőjű dombnak mindössze az 5%-át kutatták meg 2021-ig. A lelőhelyet az UNESCO 2018-ban azzal vette fel a Világörökségi listára, hogy itt található az egyik legelső ember alkotta monumentális építménycsoport. A képen látható látogatóközpontban kisebb kiállítóteremben és vetítéssel mutatják be Göbekli Tepét.

→ A 2010-es évek második felében megnyitott látogatóközpontból kiépített úton rövid sétával, vagy ingyenes kisbusszal lehet feljutni a domb tetejére. A fő ásatási területet védősátor borítja.

← A 2020-ban készült Google fotón bejelöltem azt a területet, amit gyalogosan be lehet járni. A többi, részben feltárt terület nem látogatható.

← A fő ásatási területen A, B, C és D jelölésű, 10-30 m átmérőjű kör alakú épületeket találtak, amelyekben egyenként több, faragásokkal díszített mészkő pillért állítottak fel az újkőkor építői, mintegy 11 000 évvel ezelőtt.

→ A feltárt 4 db kör alakú építmény mellett még további, legalább 16-ot rejt a domb. Ezek mellett a feltehetően szakrális célú épületek mellett több kisebb lakóház maradványát is megtalálták, bennük sok neolitikus kori lelettel, amelyek főként a Şanlıurfa Régészeti Múzeumban tekinthetőek meg. A kör alakú építmények közepén 2 db nagy mészkőoszlopot állítottak fel, amelyeket kovakő szerszámokkal faragtak ki az alapkőzetből és mintegy 100 méterrel vonszolva hozták ide azokat. Még nem teljes az egyetértés arról, hogy épült-e tetőzet a helyiségek fölé, bár arra hajlanak, hogy igen.

← Göbekli Tepe kis kiállító épületében látható ez a rekonstrukciós látkép, ami mutatja, hogy a költő miképpen képzelte el a neolitikus települést és a kör alakú építmények lefedését. A gyűjtögető-vadászó életmódról a letelepedésre való áttérés magával hozta a közösség létszámának növekedését, ami szükségessé tette a tevékenységek szervezését. Megépítették az

összejövelekre és rituális célokra alkalmas, a lakókunyhóknál jóval nagyobb épületeket. Az itt tartott rendezvények és rítusok erősítették közösség összetartását, a hagyományok megőrzését és az ismeretek, tapasztalatok megosztását.

Csak hogy legyen egy turistás kép is

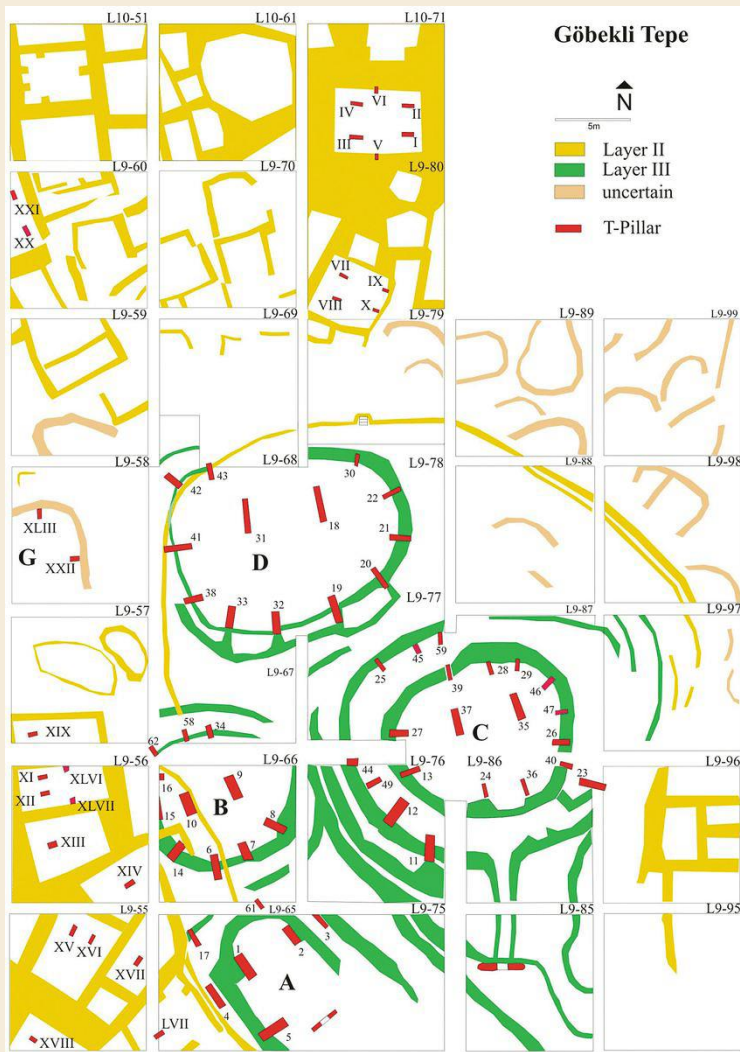

↓ Jól látható, hogy a kőfaragással díszített középső megalit oszlopokat T alakúra faragott, alacsonyabb oszlopok veszik körül.

← Az előtérben a „C” építmény látképe, de a háttérben feltűnik a B” és a „D” épület is. Az itt talált régészeti leletek azt bizonyítják, hogy az egész telep a „neolitikus forradalom” idejében létesült, amikor az első emberi települések létrejöttek és kialakult a mezőgazdaság. Ebben a korban még nem használtak kerámia edényeket, ezért is nevezik fazekasság előtti

(Pre-Pottery) korszaknak és bizony jó sokáig, Kr. e. 10 000-től 6 500-ig tartott. Hiába, akkoriban lassan változtak a dolgok.

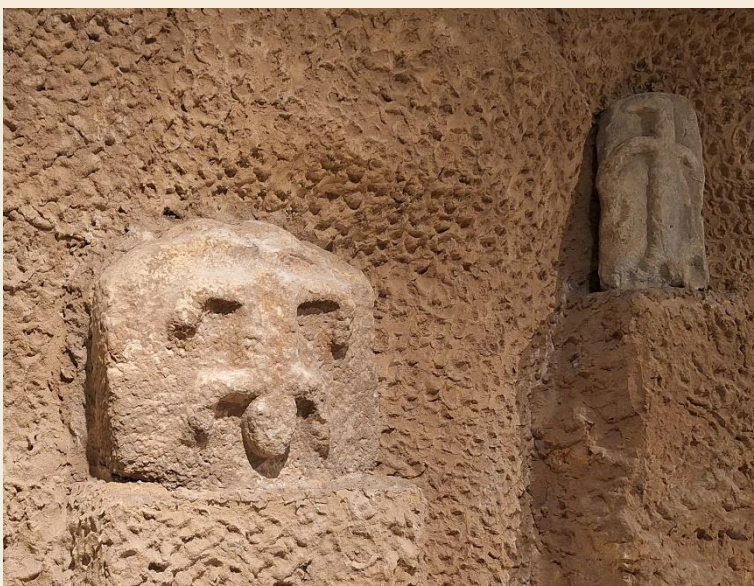
← Göbekli Tepe 8 hektáros (80 000m²) területéből a leginkább kutatott 0,3 hektáron feltárt épületeinek alaprajza. A kör épületek és lakóházak mellett sok vízgyűjtő ciszternát is találtak. Persze az egész telep több szakaszban épült fel, először a kör alakú épületek készültek el, majd ezeket kiegészítették a T alakú pillérekkel és a későbbiekben négyszögletű házikókat építettek köréjük. Göbekli Tepe faluja több mint 1500 évig volt lakott.

v

← Több pilléren és kőoszlopon találtak hasonló, állatokat ábrázoló domborműveket.

→ Ez a terepasztal a Şanlıurfa Régészeti Múzeumban tekinthető meg. A makett mintegy összefoglalja Klaus Schmidt német régész és történész Göbekli Tepében végzett kutatási munkáit. Schmidt 1996-tól haláláig, 2014-ig dolgozott itt és a terület legismertebb szakértőjének számított. Török felesége, Çiğdem Köksal szintén régész és férje halála után is rajta tartotta szemét Göbekli Tepe feltárási munkáin.

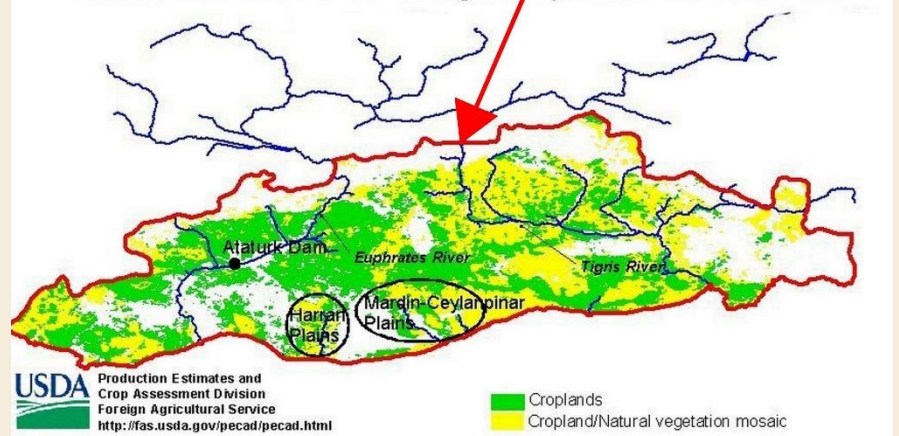

← Kilátás Göbekli Tepe dombjáról. A távolban feltűnnek a Délkelet-Anatólia Projekt (GAP) biztosította öntözővízzel újra termővé tett földek.

→ Harran és Şanlıurfa környékén a nyáron szinte félsivatagi környezetben sokfelé láttunk hatalmas, zöldellő parcellákat, ültetvényeket. Gondoltuk kicsit utánajárunk az öntözési projektnek, ezért meglátogatjuk a legnagyobb gátat az Eufráteszen. Így jutottunk el az **Atatürk-gát** közelébe. Az itteni felduzzasztott hatalmas víztömeg, maga a gát és a rajta épült erőmű csak egy része az 1980-tól Délkelet-Anatólia Projektnek, törökül Güneydoğu Anadolu Projesi-nek (GAP) nevezett óriási munkának, amely sokmillió ember életét változtatta meg. Az alsó térkép azt a területet mutatja, amelynek az öntözése a GAP révén vált lehetővé.

Ataturk Dam and the Plains Irrigated by the Sanliurfa Tunnels

← Az Atatürk-gát és az erőmű üzemi területére nem lehet bemenni, de a gáttal szemközti domb tetejére egy büfé-teázót építettek, ahonnan kiváló rátekintés nyílik a nagy műre.

→ Szemben a gát, balra az erőmű, a középső kis öbölben a „diversion tunnels”, amit az Eufrátesz ideiglenes elfolyásának biztosítására építettek, hogy közben a fő gátépítés zavartalan lehessen. A GAP projekt keretén belül az Eufráteszen és a Tigrisen 22 víztározó és 19 vízerőmű építését tervezték. Ezek nagy része 2024-re már elkészült. Az Atatürk-gát ugyan az egyik legnagyobb, de nem az egyetlen a háromnegyed magyarországnyi területre kiterjedő óriási beruházás műtárgyai közül.

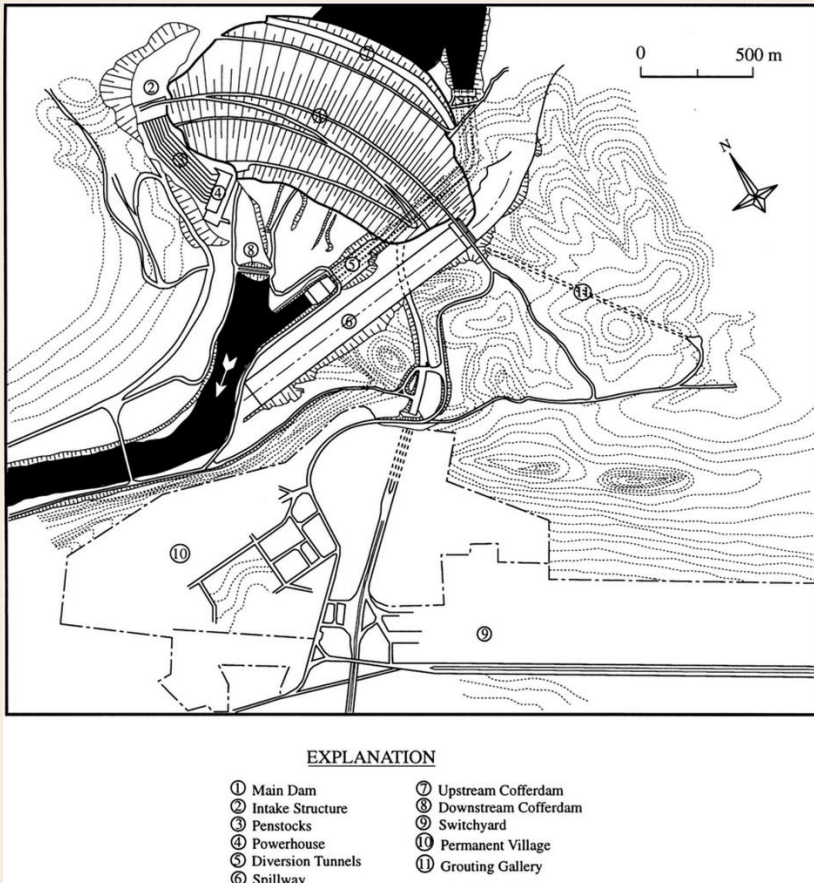

← A kis büfé kilátóterasa. Kora délelőtt jártunk arra, így még kevesen voltak. Törökországban a vendéglátóhelyeken nincs megtiltva a dohányzás, itt is minden asztalon ott a hamutálca.

→ Az Atatürk gáton átengedett Eufrátesz vize egy darabig ebben a részben mesterséges mederben folyik tovább.

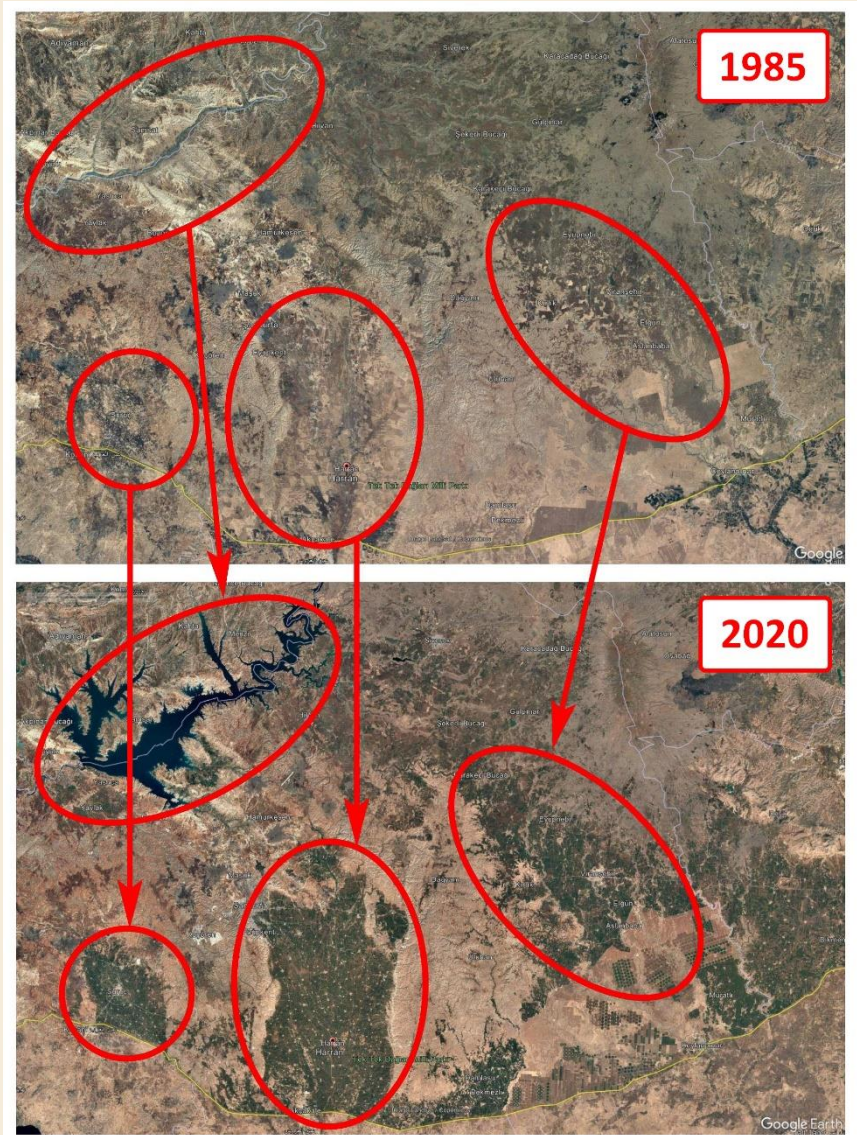

← Ez az Atatürk-gát túlfolyója, a spillway. A Délkelet Anatólia Projekt a víztározók és erőművek megépítése mellett magába foglalja ipartelepek és ipari parkok létrehozását is. A korábban elmaradott, főként kurdok lakta országgrészben jelentősen nőtt a foglalkoztatás és az ipari vállalkozások száma.

← Az Atatürk-gát üzemi területének áttekintő rajza.

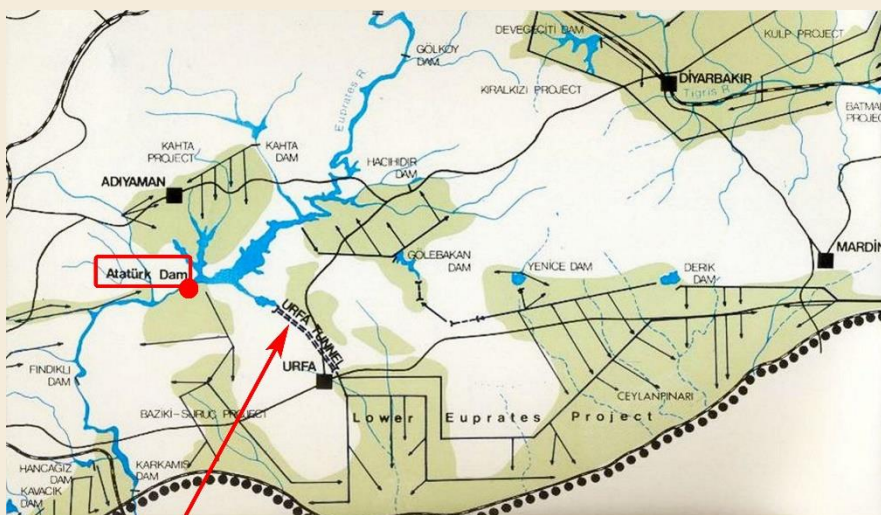
→ A két Google felvétel megmutatja a GAP hatását a vízrajzra és az öntözéses növénytermesztésre. Balra fent az Eufrátesz duzzasztás előtt és után. A többi körrel jelölt területen jól látszik az intenzív öntözés hatása, egyes régiók egyszerűen kiszökdültek.

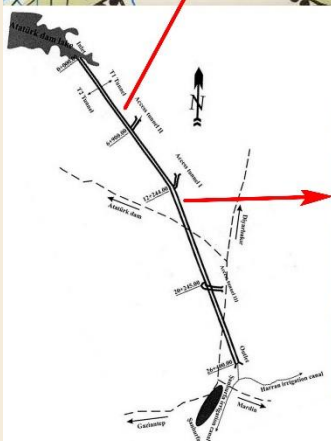

← A kiépített öntözőrendszer jelei szembetűnőek a régióban. Lefektetett öntözőcsövek mindenfelé és sok helyen összeszerelésre váró, gyorscsatlakozóval ellátott csőkötegek állnak halomba rakva a földek mentén.

→ Sokezernyi öntözőfej varázsolja zöld mezővé a háttérben látható kiégett tájat. A tározók és az elosztó csőhálózat nem csak a mezőgazdaságot segíti, hanem megfelelő ivóvizet is biztosít az addig vízhiánytól szenvedő településeknek.

← A felső térképszelvényen (amely a GAP-nak csak egy részét mutatja) megfigyelhető a mezőgazdaság részére megépített öntöző vezetékek hálózata és zölddel jelölve, az öntözött területek. A térkép közepén és a lenti képen az Urfa alagutat igyekeztem bemutatni. Az Atatürk-gáttal felduzzasztott Eufrátesz vizét a terepadottságok miatt metróalagúthoz hasonló beton csőpárral vezették el a déli területek öntözésére megépített vízelosztó rendszer (Şanlı)urfa melletti központjáig. A 2005-ben befejezett alagútpár 26 km hosszan halad a föld alatt.

→ Az óriási tóvá duzzasztott Eufrátesz látványa szinte uralja a látképet. Mi is több helyen jártunk a közelében, de még a Nemrut-hegyen állva is odavonzotta a tekintetünket.

← És most néhány szó a GAP projekt negatív hatásairól. A folyóduzzasztások miatt egész városokat és sok falut át kellett telepíteni, a környezet drasztikus megváltoztatása veszélybe sodort számos állatfajt, az elárasztott területeken sok régészeti emlék került víz alá, a földrengésveszélyes vidékeken óriási pusztítást okozna egy esetleges gátszakadás, Szíria és Irak sérelmezi, hogy részükre kevesebb víz jut le a Tigrisen és az Eufráteszen és az is műtrágyával erősen szennyezve.

↓ Ez a kép a Nemrut-hegyen készült. Még onnan is jól látszik a felduzzasztott Eufrátesz hatalmas vízfelülete.

← Az Atatürk gáttól tovább indulva folytattuk utunkat az egykori Commagene királyság területén. Ezt a kicsi hellenizált országot Kr. e. 163 és Kr. u. 72 között a keleti és a görög kultúrát egyesítő királyok vezették, míg végül a rómaiak birodalmukhoz csatolták. Először a római uralom máig fennmaradt csodás emlékét, a Severus hidat látogattuk meg, ahol rövid időre megpihentünk.

↑ Ezt a ma is teljes épségben álló hidat 198 és 200 között építette a Samosatában állomásozó XVI. Flavia Firma légió a Chabinas (ma Cendere) folyó fölé. A rajta átvezető út az északi Melitene (ma Malatya) városát a déli Samosatával kötötte össze. Commagene fővárosának, az egykori Samosatának romjait rejtő tell ma az Atatürk gáttal felduzzasztott víztározó vízszintje alatt van, azt az elárasztás előtt nem kutatták meg. Ez is az egyik áldozata lett a víztározó építési programnak...

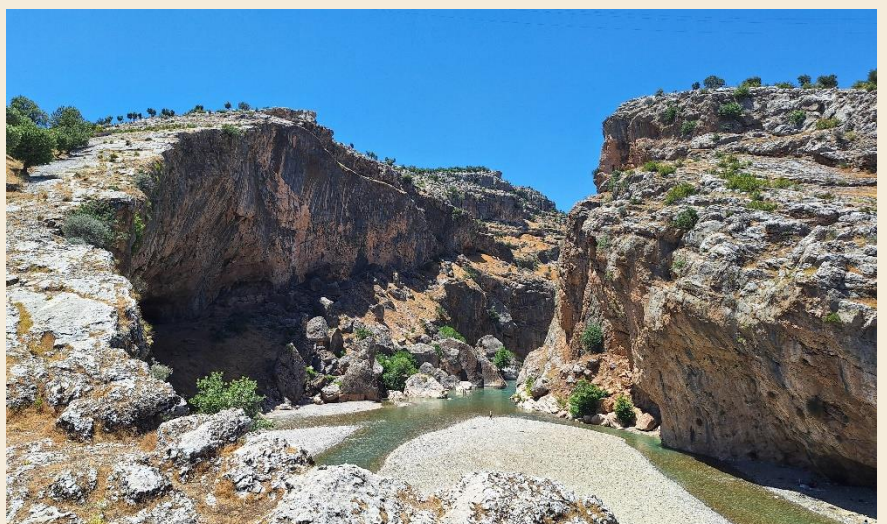
Malatya) városát a déli Samosatával kötötte össze. Commagene fővárosának, az egykori Samosatának romjait rejtő tell ma az Atatürk gáttal felduzzasztott víztározó vízszintje alatt van, azt az elárasztás előtt nem kutatták meg. Ez is az egyik áldozata lett a víztározó építési programnak...

← A 120 méter hosszú Severus híd végein két-két oszlop állott, amelyekből három ma is ott van. A negyediket feltehetően akkor távolították el, amikor Caracalla később megölette fivérét, Getát. A híd építői két oszlopot Septimus Severus császár és felesége, Julia Domna tiszteletére, a másik kettőt fiaik, Caracalla és Geta iránti hódolat jeleként állították fel. A híd északi oldalán teázó-büfé-ajándékbolt működik. A Severus (mai nevén Cendere) híd környéke nyáron kedvelt strandoló és piknikező hely. A folyó sekély,

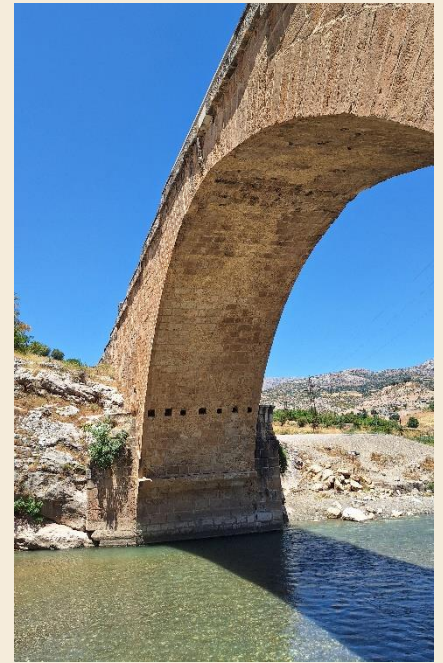
könnyen át lehet gázolni rajta, de helyenként másfél méteresre mélyül, ahol megmártózásra és pancsolásra is van lehetőség.

→ A hídtól nyugatra a Cendere látványos sziklatömbök között felgyorsulva folyik át, majd a kiszélesedő hordalékhalmon ismét lelassul.

→ Ha a sziklaszorosnál keletre fordulunk, ez a látvány tárul a szemünk elé. A római híd íve alatt feltűnik a jóval keletebbre épített modern vasbeton híd pillérsora

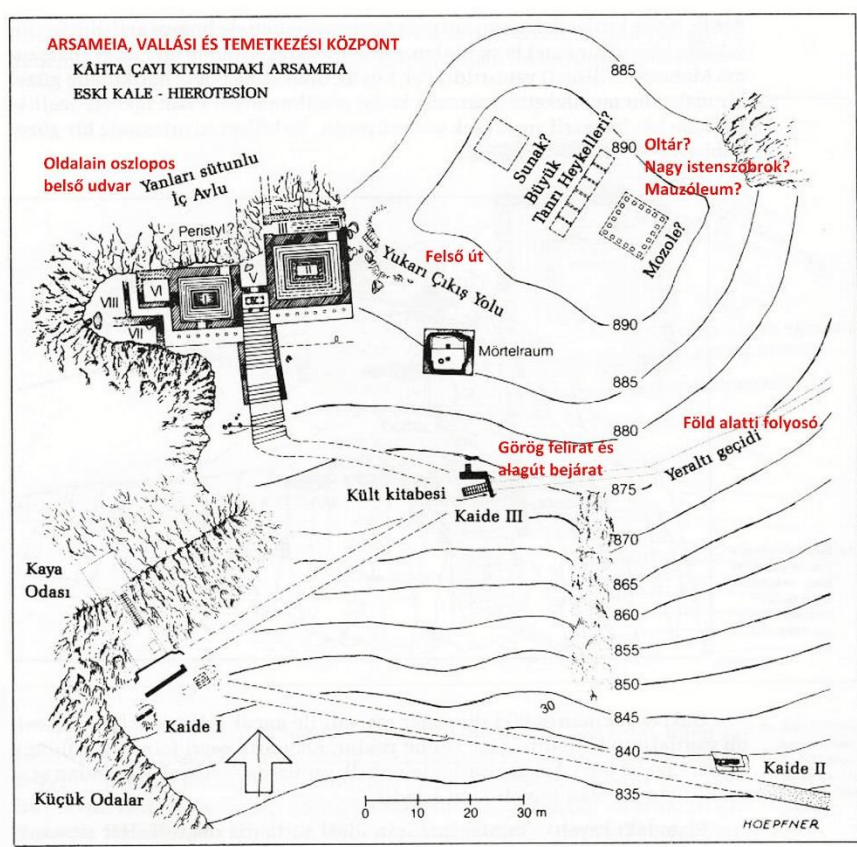
↓ Itt ért minket az a szörnyű veszteség, hogy Zsuzsi Antalyában beszerzett csodás szalmakalapját egy hirtelen szélroham felkapta és egyenesen a Cendere sodrásába repítette. Volt, nincs, elvitte a víz.

→ A híd déli végénél felállított emlékoszlop felsorolja Septimus Severus császár címeit, majd megnevezi őt és feleségét, Julia Domna Augustát, mint Commagené négy városának jótévőit. →→ A Severus híd szélessége 7 méter, ívének fesztávja pedig 32 méter.

→ A Severus hídtól délre ömlik a Kahta folyó a Cenderébe. A Kahta folyó (ókori nevén Nymphaios) völgye fölé emelkedő sziklás hegyoldalba építették Arsameia városát, királyi temetkezési és kultuszhelyét Commagene uralkodói. Az alsó térképen a modern Törökországra vetítettem a kicsi, késő hellenisztikus ütőállam térképét. Bár maga Arsameia a középkor végéig lakott volt, ma leginkább kultuszhelyének romjairól ismert.

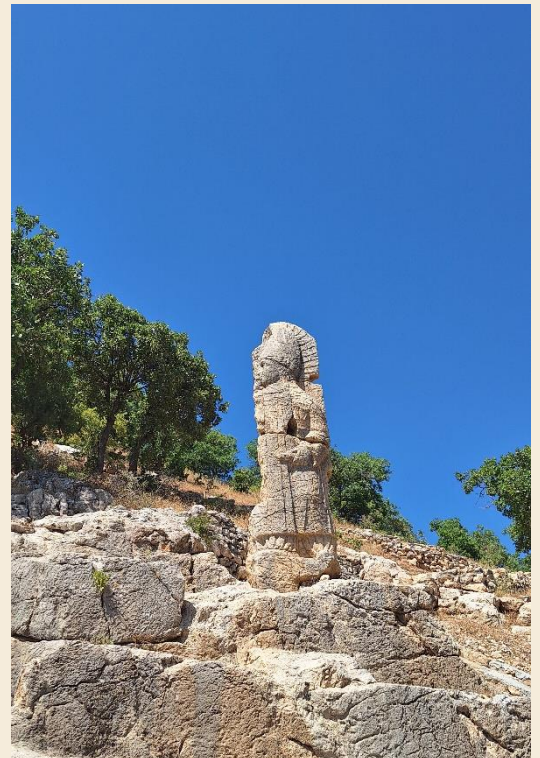

→ A fenti előbbi helyszínrajzon feltüntetett emlékművek közül csak néhány tekinthető meg a helyszínen, köztük ez a csonka szobor. Ezen Apollón az egyetlen fennmaradt figura, míg az elveszett részben I. Mithridatész, vagy I. Antiokhosz alakja valószínűsíthető. A Nagy Sándor hadvezére, Szeleukosz Nikatör alapította keleti, hellenisztikus birodalom felbomlása után jött létre Commagene független állama, amelynek uralkodói görög, örmény és perzsa ősokeket is számontartottak. Vallásuk ötvözte a görög istenek tiszteletét a keleti vallások alakjaival, így kerülhetett sor például a hellén Héliosz, vagy Apollón napisten és a keleti, szintén napisten Mithrász azonosítására.

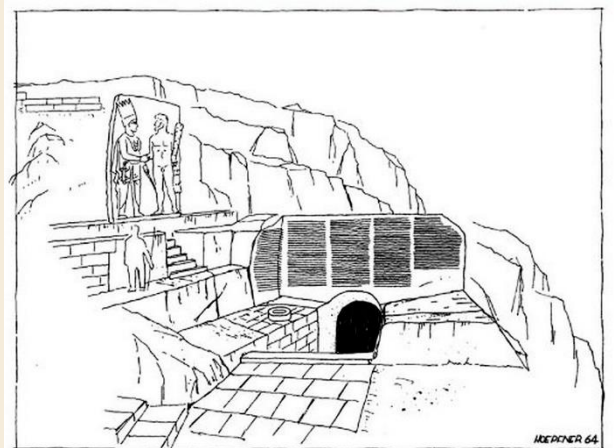

→ Ez a rekonstrukciós rajz jól érzékelteti a domboldalban kialakított kultuszhely egykori megjelenését. Arsameia Eski Kale nevű hegyének tetején építették fel a királyi sírhelyet és több szakrális épületet, ezeket azonban a későbbi századokban valószínűleg kőbányának használták, ma csak csekély maradványaik vannak meg.

← Arsameiában az örmény eredetű I. Antiokhosz király emelte a ma csak kevés romjában ránk maradt kultuszhelyet elsősorban apja, I. Mithridatész király (Kr. e. 100-76) emlékére és a görög/perzsa istenekáldozati szertartáshelyeként (Hierotheseion). Hasonló, de látványosabb királyi kultuszhelyek maradtak ránk az Arsameiától délnyugatra 10 km-re megtalált, ma Karakuşnak nevezett helyen és perzse a híres Nemrut-hegyen is.

← Íme a mai Törökország egyik leghosszabb, összefüggő görög nyelvű felirata, a hegybe fúrt alagút bejárata fölött. A feliratot 1953-ban fedezték fel, a 256 soros szöveg elbeszéli a város alapítását, felsorolja királyainak őseit, és az itteni törvényekről is szót ejt.

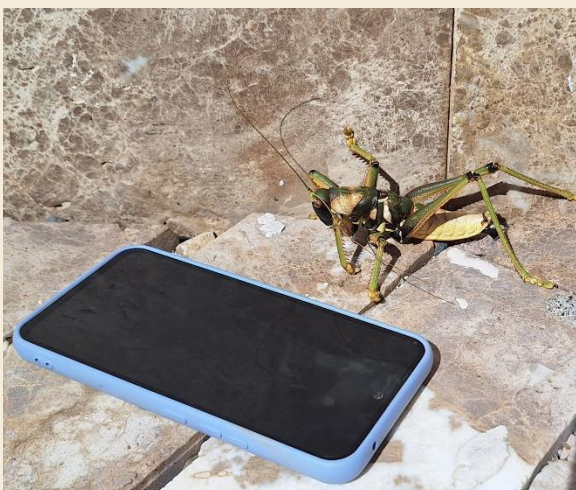

→ A feliratos szikla alatt ferdén fúrták a sziklába ezt a 158 m hosszú folyosót, amely feltehetően kultikus célokra szolgált. Sajnos most nem látogatható.

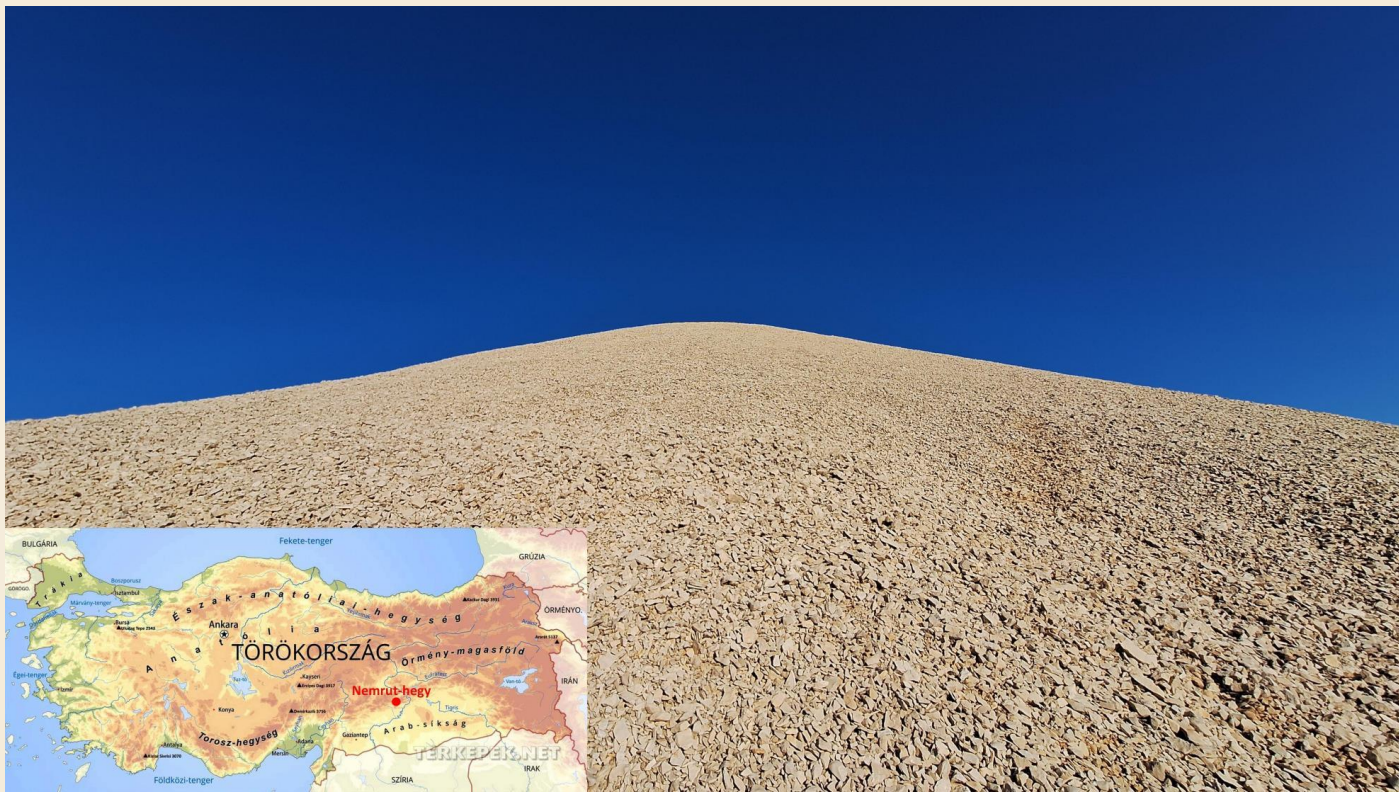

← Szintén a feliratos kő közelében áll ez az életnagyságnál nagyobb 1. századi dombormű, amelyen I. Mithridatész király és Héraklész-Artagnész kézfogását (dexiosis) ábrázolták. A király kidarist visel, ami az örmény tiara általános fajtája. Artagenész pedig Héraklész perzsa megfelelője.

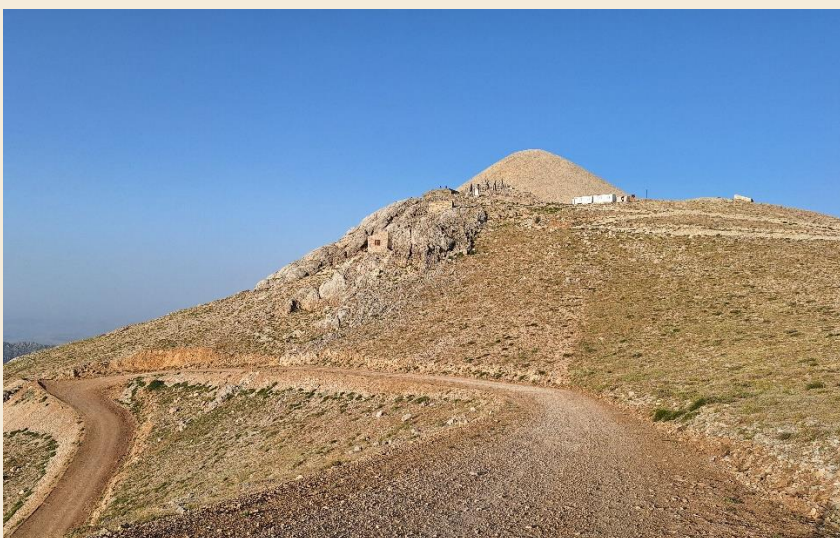
→ Arsameiából kanyargós, de látványos út vezet fel a Nemrut-hegy délnyugati lábához. A kép közepén magasodó sziklacsúcsra építették fel a mamelukok Kahta várát.

← A Nemrut-hegy lábánál ilyen hatalmas, röpképtelen szöcskék mászkálnak az út mentén. Az AI így azonosítja: Giant Desert Locust (*Schistocerca gregaria*)

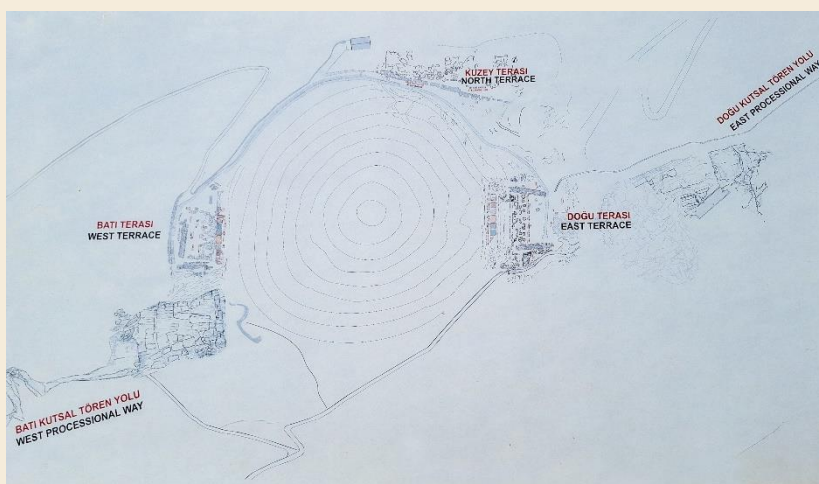
A képen látható 50 m magas zúzott kő domb I. Antiokhosz, Commagene király (Kr. e. 69-34) sírját rejtí. Beásni nem lehet, mert összeomlana az egész, így ma is ott van a kőhalom alatt, a **Nemrut-hegyen**. A kődomb korábban 60 méter magas volt, de a turisták gyakori felmászásai következtében magassága 10 méterre csökkent. Végül megtiltották a felmászást.

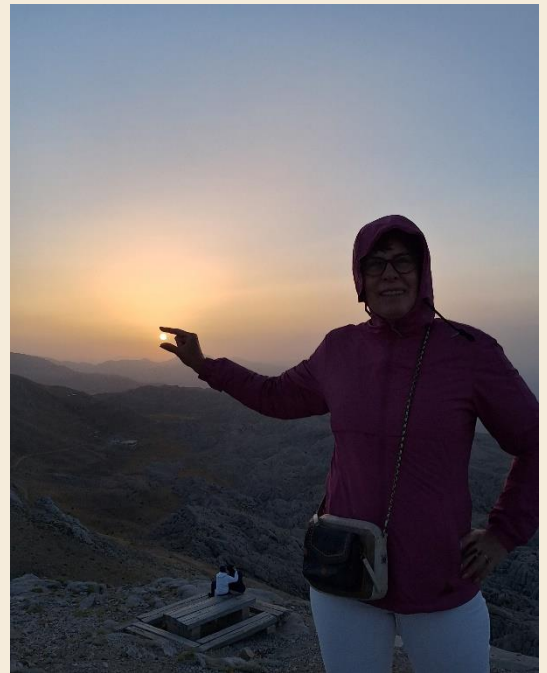
← Antiokhosz sírhalmát reggel 7-kor fényképeztük, lefelé menve, a keleti útról. A 2134 m magas Nemrut-hegyre (Nemrut Dağı) két úton lehet Kahta várától feljutni. A hegycsúcs lábánál, a keleti és a nyugati oldalon is van látogatóközpont, ahol van lehetőség hálósákos alvásra. Szálláshelyet és meleg ételt csak a keleti oldalon levő Nemrut Günes Motelben adnak a szállóvendégeknek, ráadásul innen közelebb van a csúcs. A hegy közelében nincsen más üzlet, vagy étterem, úgyhogy aki több napra érkezik, itt kell megszálljon. Bár ide Kahta várától 35 km-es,

kanyargós hegyi úton lehet feljutni és ez az út zsákutca, mégis ezt választottuk és nem bántuk meg.

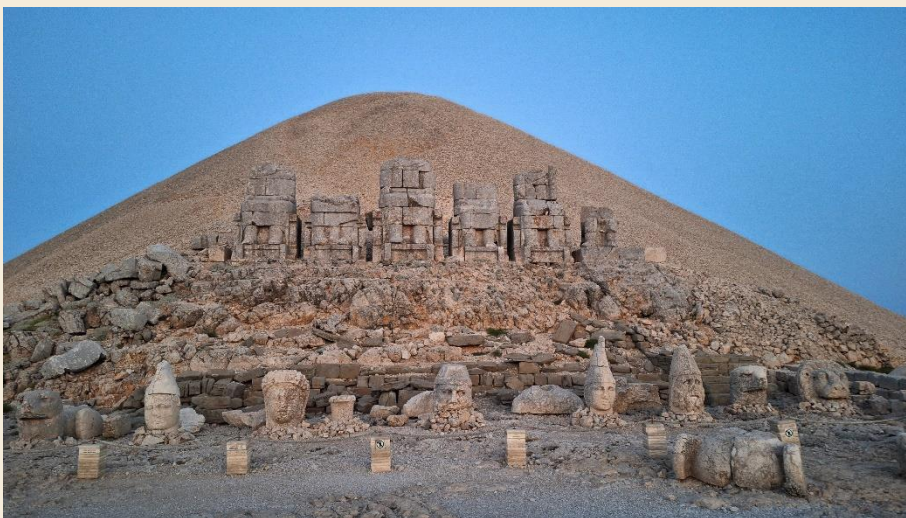
→ A sírdomb keleti és nyugati oldalán is szertartások tartására alkalmas teraszokat építettek, valamint az északi oldalon is van egy kisebb terasz. A legimpozánsabb a keleti terasz, ahol öt hatalmas ülő kőszobor nézett szembe a felkelő nappal. Az ülő alakok sorának mindkét oldalán egy-egy kőoroszlán és sas állt őrt. A keleti teraszon áldozati oltárt is építettek, valamint két sztélé sort, az egyiket Antiokhosz perzsa apai ősei, a másikat macedón anyai őseinek domborműveivel. A nyugati terasz kisebb volt, szobrai hasonlóak a keleti teraszéhoz, de oltárok nélkül.

→ A Nemrut-hegyre legalább kétszer kell felmenni, hogy az egész lenyűgöző építményt teljes nagyszerűségében láthassuk. A keleti terasz legszebb napkeltekor. A legjobb pillanatok elcsúszásához bizony már hajnali négykor a hegyen lenni.

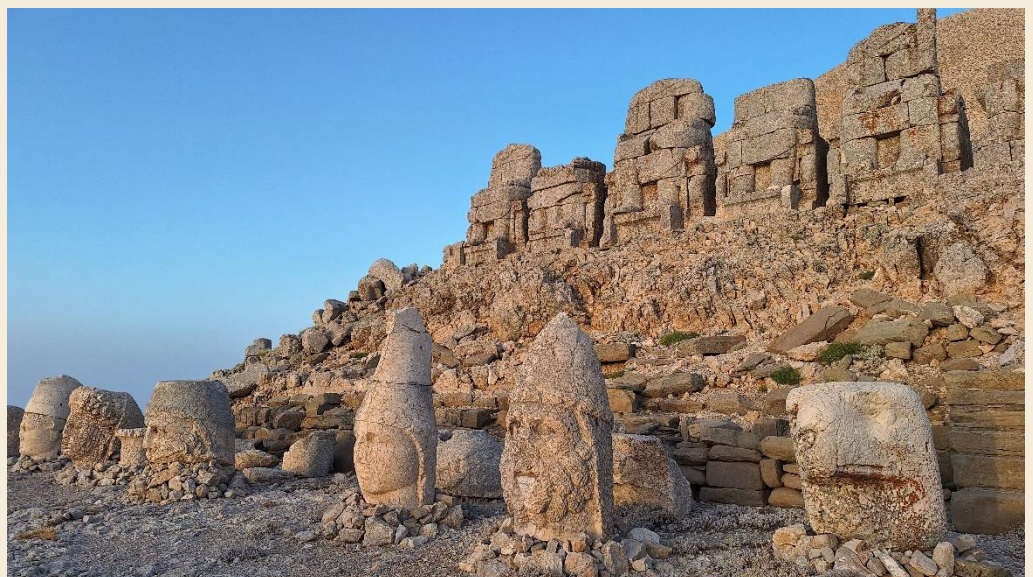

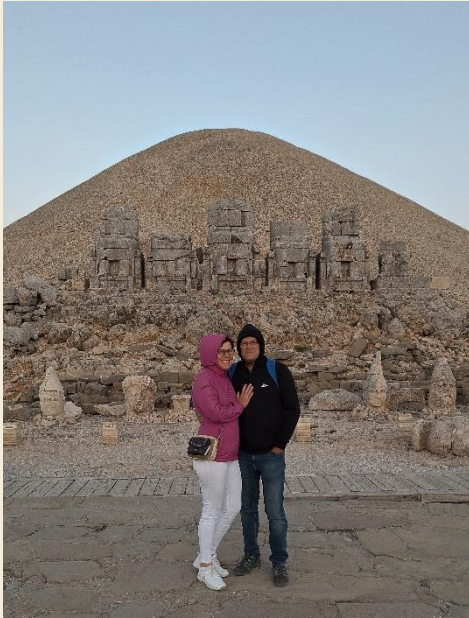
↑ A keleti nagy oltár. A Nemrut régészeti emlékeit 1881-ben találta meg Karl Sester német mérnök, utána hosszú csend. A rendszeres kutatások csak 1984-ben kezdődtek meg, két évvel később nyilvánították kiemelt régészeti lelőhelynek. 2009-ben készültek el a látogatóközpontok és 2011-ben kezdődött az eredeti funkciót érzékeltető részleges helyreállítási folyamat.

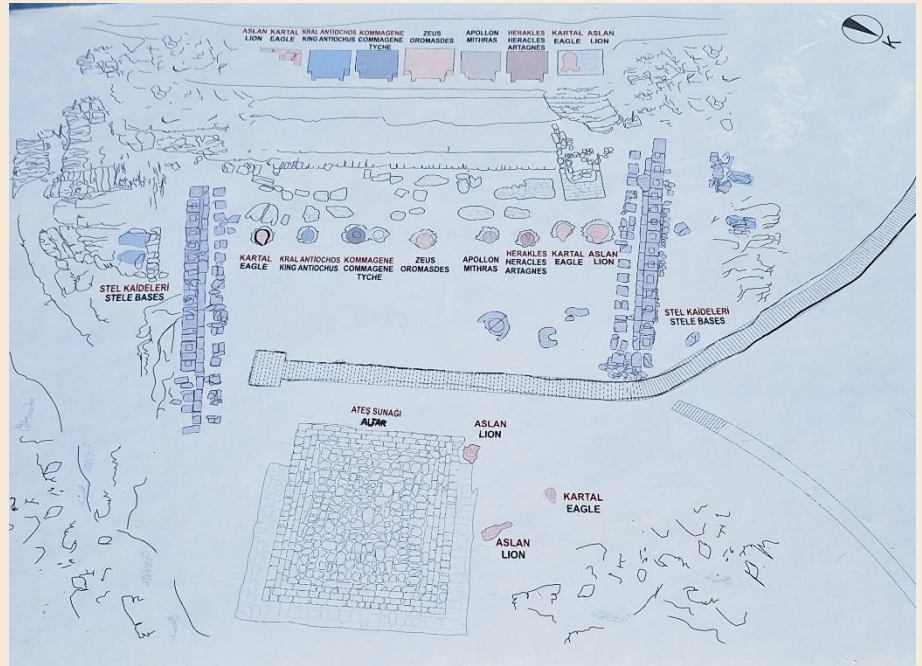
← A keleti oldalon az ülő alakok nagyrészt megmaradtak, a fejek legurultak a testekről és szerteszét heverték a kutatás kezdetekor. Mindegyiket a hozzá tartozó test elé állították fel. Balról jobbra: Antiokhosz király, Tükhé a bőség és szerencse istennője, Zeus és perzsa megfelelője, Oromasdes feje, majd Apollón/ Mithrász következik, végül Héraklész/ Artagnes zárja a sort. A két szélen még felállították a sasok és az oroszlán fejeket. Mögöttük magasodik a

kőtörmelékből emelt sírdomb. → Már jön fel a nap! Kérdés, hogy mi, vagy ki rombolta le a több tonnás kövekből álló emlékművet? Ezt bizony nem lehet tudni, de tekintve, hogy a Nemrut-hegy kifejezetten földrengésveszélyes zónában található, legvalószínűbb az ismétlődő földrengések rombolása. Persze a hegyen előforduló nagy szezonális és napi hőmérséklet ingadozás sem tesz jót a kőszobroknak.

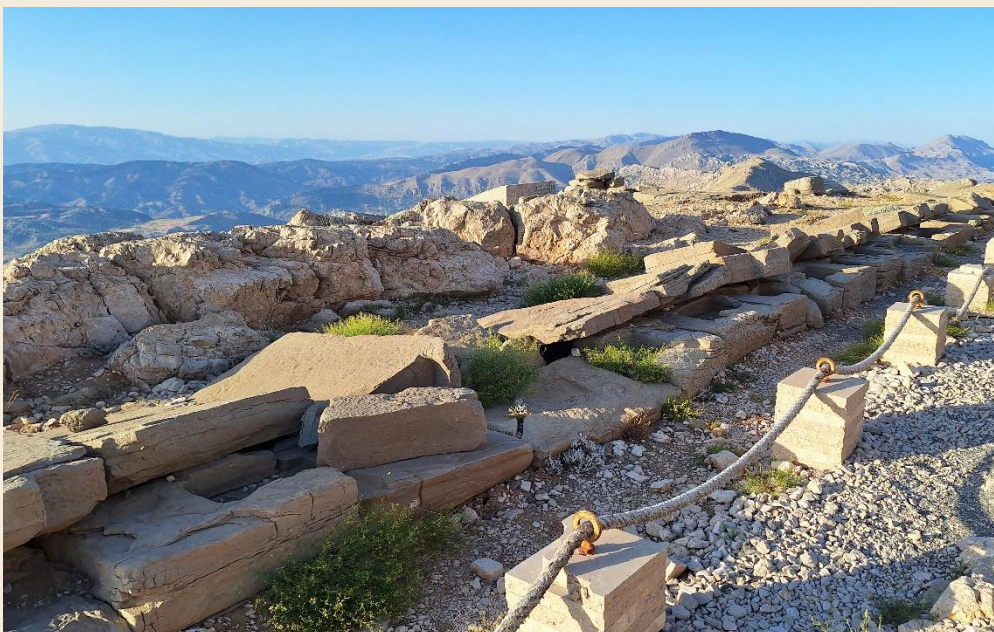

← Hajnalban bizony még hideg van erre felé, alaposan fel kell öltözni.

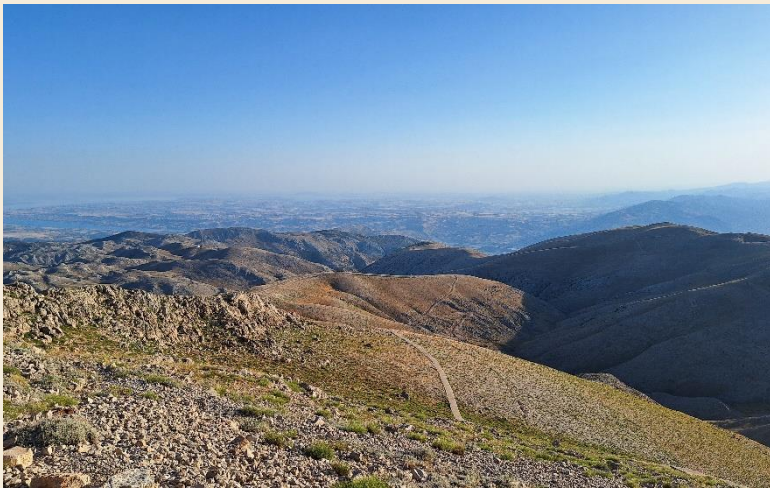

→ A nagyobbik, keleti terasz szertartási területe.

→ Hogy jobban meg lehessen érteni az egész hierotheseion (sírhely-istenek háza- szertartásterület) funkcióját, ide másoltam ezt a múzeumi rekonstrukciós képet. Szobrok, oltárok, áldozóhelyek a hierotheseion központjában és az ősök álló kőlapokra, sztélékre vésett képei a szertartásterület két szélén.

← Reggel lementünk a hegyről, majd délután újra felmáztunk a keleti oldalon. Antiokhosz sírhalmát az északi oldalon megkerülő út mentén állt az a sztéléoszor, amelynek alapjai jól megmaradtak, de az álló kőlapok bizony egytől egyig kiborultak belőlük. Ezeken a sztéléken nincsen sem dombormű, sem felirat.

← Amikor átértünk a nyugati oldalra ez a csodás látvány fogadott minket. A kép közepén az a kiépített járda, a kb. 2 km-re levő nyugati látogatóközpontból indul a Nemrut (Nimród)-hegyre. A látogatás díja 10 Eur fejenként és alkalmanként.

→ Volt még időnk a napnyugtáig, így megnéztük a déli oldalon végig vezető utat is. Jól láthatóak a tiltás előtti felmászások ösvényei és a mászások romboló hatása.

← A Nemrut nyugati terasza szélén állították ki ezeket a jó állapotban megmaradt sztéléket, amelyekre főként a dexiosis, kézfogási jeleneteket faragták ki. Ezek az uralkodó istenekkel való szoros kapcsolatát, kézfogását ábrázolják. Itt, a nyugati oldalon találták meg azt a horoszkópot mutató sztélét is, amely segítségével az egész kultuszhely építési idejét Kr. e. 62-re, vagy 61-re datálják.

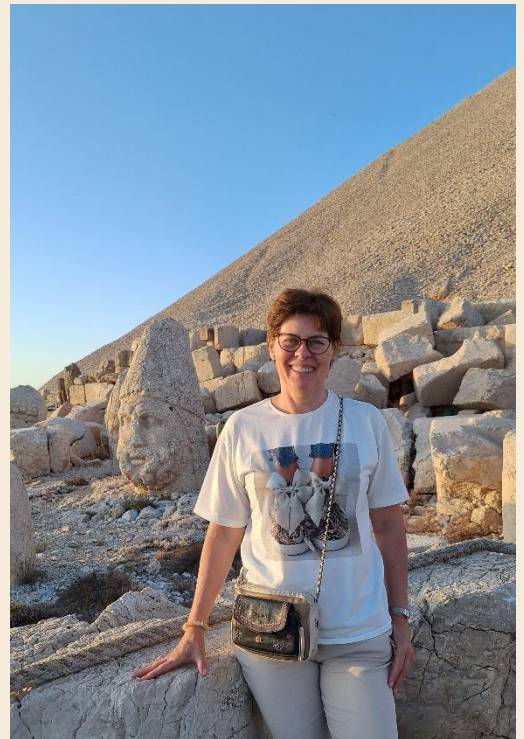
→ A nyugati terasz szobrai szinte teljesen leomlottak, de a szétgurult fejeket itt is újra felállították. A szobrok sora a nyugati oldalon is a keleten már látott mintát követi, itt azonban jóval kisebb a szertartási terület.

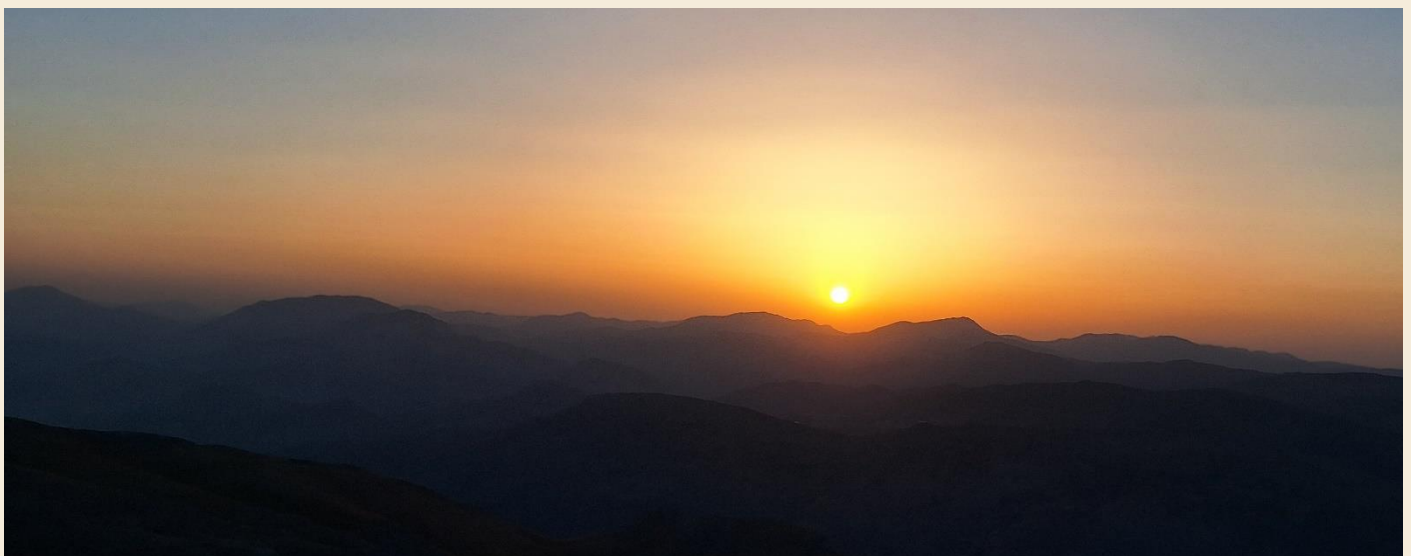

↑ Az előtérben I. Antiokhosz király fejszobra. Tőle jobbra Tükhé, a szerencsét irányító sorsistennő szobra. Az ő perzsa megfelelője Bakht volt.

→ Várjuk a naplementét. A háttérben Héraklész feje, csúcsos perzsa sapkával.

← Estefelé a nyugati oldalon is kezd lehűlni a levegő. ↓ Itt estefelé többen vannak, mint hajnalban a keleti oldalon. Törökország keleti részén is nagy a turizmus, de errefelé európaiak csak kevesen járnak, a látogatók zöme belföldi, vagy keleti turista.

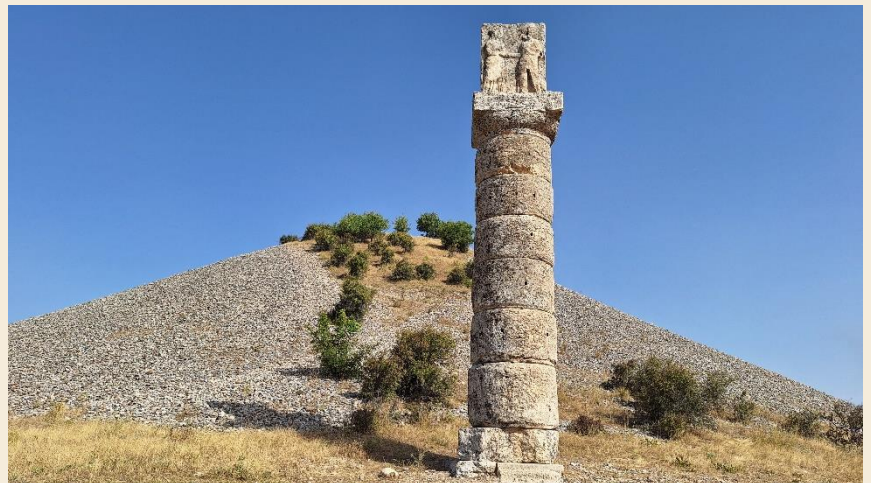
→ Aki a Nemrut-hegy közelében jár, az többször is találkozik a szembetűnő sziklacsúcson magasodó Kahta várával. Én is ezt használom viszonyítási pontként, jóllehet a kurdok lakta nyolcvanezres Kahta város ettől 18 km-re délre fekszik. Nos, Kahta várától 10 km-re délnyugatra találjuk a Commagene királyság Arsameia és a Nemrut-hegy mellett harmadik nevezetes uralkodói temetkezési helyét, a **Karakuş tumulust**. Az elnevezés újkori török eredetű, jelentése „Fekete madár”.

← A névadó szobor a tumulus déli oldalán álló oszlop tetején pihen. A hírek szerint a 2023-as földrengés ledöntötte az oszlopot, amit 2024-ben ismét felállítva láttuk. Az oszlop mögött magasodó 35 m magas sírdombot II. Mithridatész, Commagene uralkodója (Kr. e. 38-20) építtette a királyi család nőtagjai számára. Ez a Mithridatész a Nemrut-hegyen eltemetett I. Antiokhosz király fia volt. Mithridatész a domb köré dór oszlopsort állíttatott, amiből néhány darab maradt fenn napjainkra.

→ A sírdomb keleti, déli és északkeleti oldalán eredetileg három sorban álltak az oszlopok, amelyeket azonban később lebontottak és a Cenderén átívelő Severus híd építéséhez használták fel a 2. században. Ezen, az északnyugati oldalon álló oszlop tetején a dombormű feltehetőleg II. Mithridatészt ábrázolja, amint nővérével, Laodiceával kezét fog. Laodicea II. Oródész pártus király felesége volt.

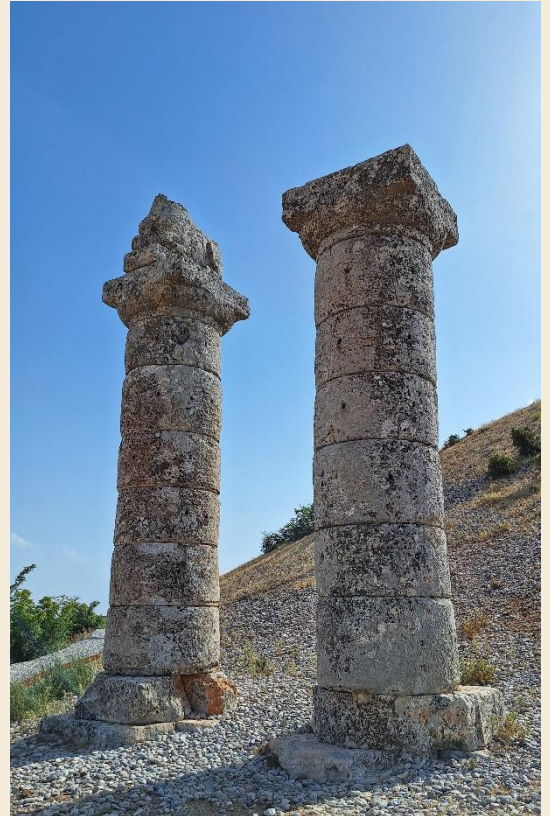

← Ha a Karakuş tumulustól északkelet felé nézünk, a távolban láthatjuk a 18 km-re levő Nemrut-hegyet. A kép közepén az a szürke sáv, a Cendere folyó ártere, a hegyekből legörgetett kövekkel.

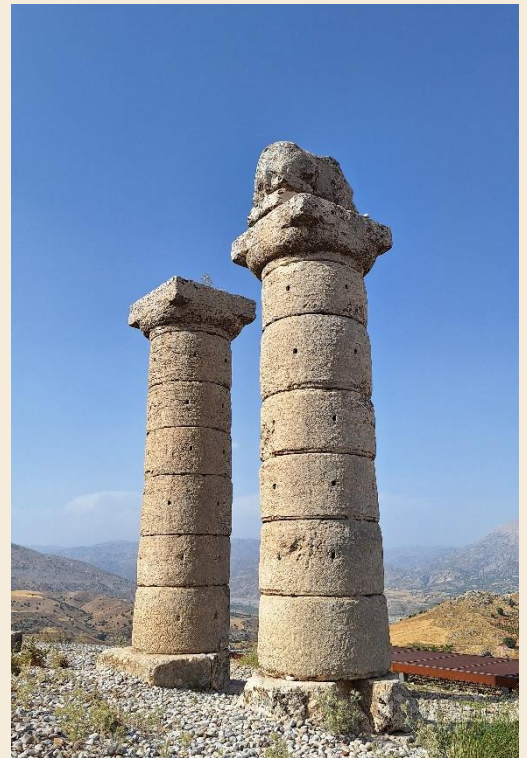
← Az északnyugati oroszlános oszlopot is elvitték a bontások során, de az oszlopfő a helyszínen maradt.

→ A Karakuş tumulus keleti oldalán két oszlop maradt meg. A bal oldali tetején egy bika lehetett.

→ Ugyanaz hátulról...

← A sírhalom körüljárása után visszaérkeztünk a sasos oszlophoz. A Karakuş tumulus kutatója Karl Dörner német kutató volt, aki az 1950-es évektől húsz éven át dolgozott itt. A domb tetejéről 1967-ben egy függőleges fúrást indítottak lefelé. A sírkamra kőlapjához 13 méterrel lejjebb érkezett a fúró, majd tovább kutatva 7 méterrel lejjebb elérték a kamra alját. Maga a sírkamra azonban

földdel volt tele, ott temetkezés nyomait nem találták. A feltételezések szerint már a római korban elvitték az építőanyagok egy részét és az is felmerült, hogy a temetkezések megtörténte előtt elhagyták a tumulust.

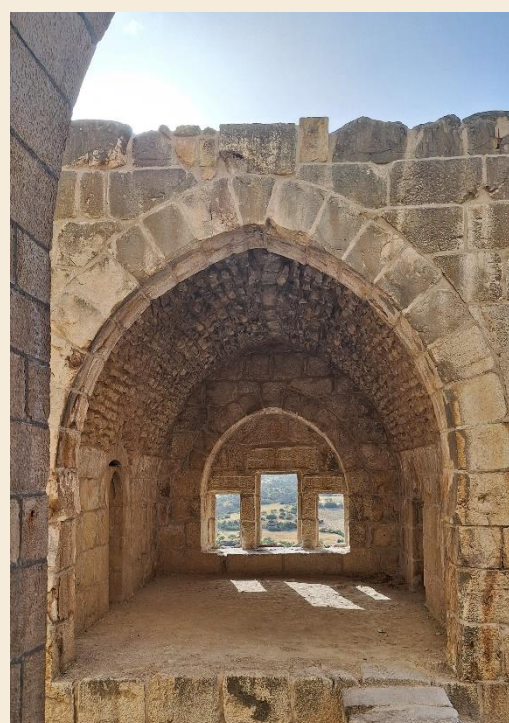
← A Kahta patak fölé nyugatról emelkedő meredek sziklacsúcsra épült Kahta várát az egykori Arsameia antik városának Yenikale nevű hegyén. A legutóbbi restaurálási munkákat 2012-ben fejezték be. Ekkor készítették el a mélyben folyó patak szurdoka fölé emelkedő üvegpadlós teraszt is. Innen csodás kilátás nyílik dél felé.

→ Kahta ma látható várát a kairói központú Mameluk Szultánság építette, amikor uralmát kiterjesztette az egykori Commagene királyság területére a 13-14. század fordulóján. A mamelukok északi határvára magán viseli a szeldzsuk és az artukid muszlim építészet jegyeit is. Mindenesetre könnyen megközelíthető és nagyon látványos.

← A vár egy része a dél felé kinyúló sziklaélre épült

→ Kahta várának mecsetje, illetve ami abból megmaradt. A mecset nyugatra néző boltozott helyiségében az ablak fölötti arab felirat említi az építető nevét: El-Sultan El-Malik El-Alem El-Adilt és az építési évszámot, H 690-et, vagyis 1291-et.

↑ Még egyszer a lenyűgöző látvány. A várban a mecseten kívül ciszternák, rejtett lejárát a Kahta patakhoz, bazár, börtön és több arab nyelvű felirat is várja a látogatót.

↑ Ha a várból letekintünk, a kicsi Kocahisar falut látjuk alattunk. A „főtér” bal oldalára épített félig nyitott teázóban pihentünk meg. A tulaj tea mellett szárított-aszalt gyümölcsöket, magokat és a környéken gyűjtött gyógynövényekből készült teafüveket is árul.

↗ Kahta várának üvegteraszáról letekintve megcsodálhatjuk a patak menti termékeny földeket, a távolban a Karakuş tumulus kúpját, alattunk a Kahtán átívelő Ördög hídját, másik nevén a Szeldzsuk hidat. A déli sziklaoldalban van még egy érdekesség: azok a kicsi építmények valójában galambdúcok. A mamelukok gyors hírközlési rendszerének eszközei ugyanis a postagalambok voltak.

→ Dél felől nézve egy pillantással mindent láthatunk a Yenikale várhegy szépségeiből. Felettünk a vár az égbeszökő sziklán, alattunk az Ördög hídja és a Kahta patak vízése. A szinte kettéhasadt hegy szurdokának mélyén folyik a patak.

← Mielőtt lementünk volna a köves patakmederbe, megnéztük a vízest közelebbről.

↘ Az Ördög (Szeldzsuk) hídon ma már nincs közúti forgalom, az a tőle kb. 100 m-re épült modern hídon halad át.

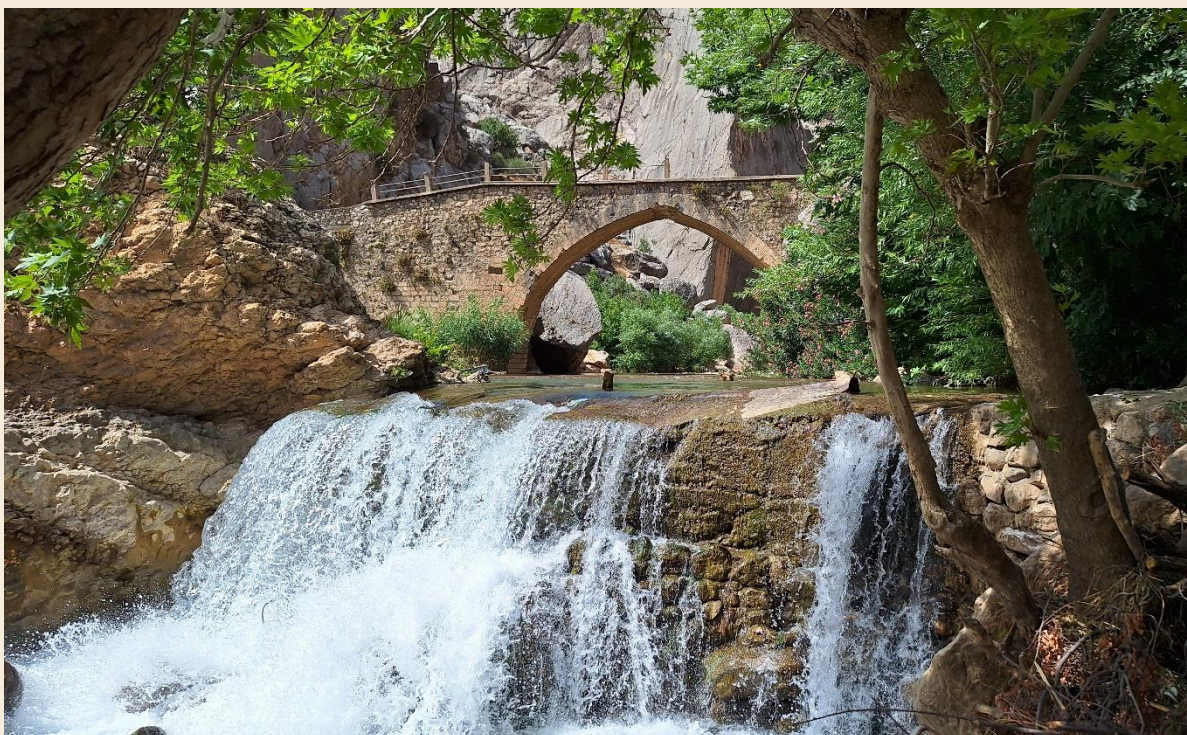

↑ Az Ördög hídját a feltételezések szerint a szeldsuk időkben, a 13. században építették. Felirat nincsen rajta.

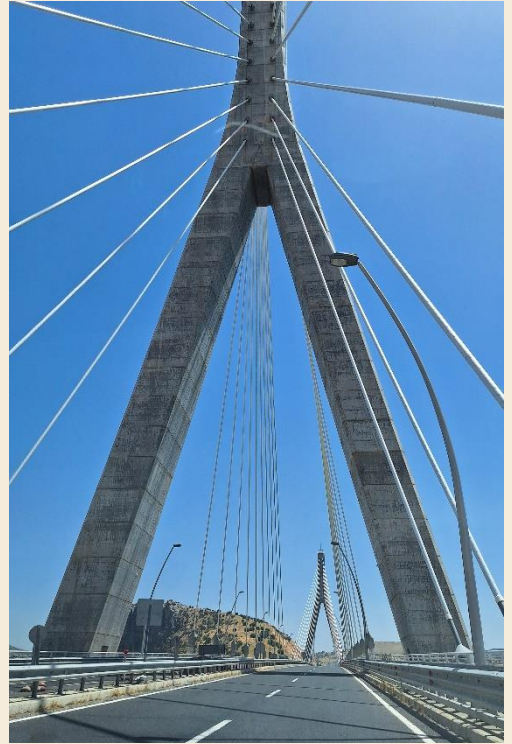
← Az Ördög hídról (törökül Şeytan Köprüsü) megláttuk ezt a

kavicszátont, ahol éppen piknikezett egy kis társaság. Az ilyen vízparti csoportokban szinte mindig csak férfiak vannak együtt.

↘ Búcsúzól még egyszer a Kahta patak vízése és az Ördög hídja. Irány Diyarbakir!

↓→ Kahta várától dél felé haladva rátértünk a Diyarbakirba tartó D360-as autóútra. Ezen érkeztünk el a felduzzasztott Eufráteszhez, majd átmentünk a 2015-ben elkészült Nissibi hídon. Ezen a helyen korábban is volt egy híd az Eufráteszen, amit a víztározó szintének megemelkedésekor 1992-ben elöntött a víz. Ekkor határozták el az új, 610 méter hosszú híd megépítését. A Nissibi Eufrátesz híd Törökország harmadik legnagyobb hídja. A tervezés során igyekeztek a szerkezetet földrengésbiztosan kialakítani, mert a szeizmikusan igen aktív Kelet-Anatóliai Törésvonal közelében helyezkedik el.

↘ Az ősidők óta lakott városnak a történelem folyamán több neve is volt, attól függően, hogy kik uralták. A mai **Diyarbakir** nevét Kemal Atatürk 1937-es látogatása után kapta, magától az elnöktől. Az 1,8 millió lakosú nagyváros ma a legnépesebb kurd település Törökországban. Óvárosának 5,5 km hosszú bazaltból épített városfalát 349-ben építette II. Constantinus császár. A városfalnak és 72 tornyának nagy része ma is áll. A fallal kerített óváros északkeleti részén egy külön erősített rész, a Citadella, ma szépen gondozott közpark, de erről majd később.

← A városfal Urfa kapuján keresztül áramlik be a forgalom a történelmi városrészbe. A várost még a 19. században is főként örmények és keresztény asszírok lakták, azonban az egészen 1915-ig tartó üldözések, kitelepítések és kegyetlenkedések miatt szinte alig maradtak ezekből a népcsoportokból a

városban. A 20. század vége felé kiéleződött török-kurd viszony miatt hatalmas kurd bevándorlás indult a környező falvakból Diyarbakirba, amelynek kurd lakossága 1,5 millióra növekedett az 1990-es években. A város viharos és változatos történelmének megfelelően több népcsoporthoz és valláshoz köthető kulturális emlék maradt fenn. Ezekből látogattunk meg néhányat.

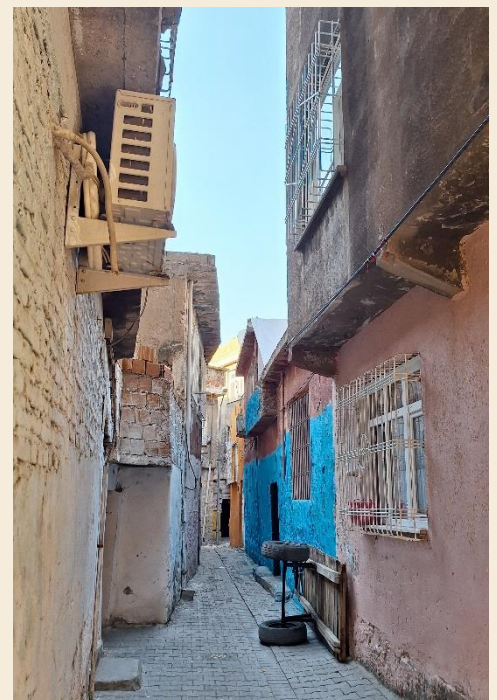

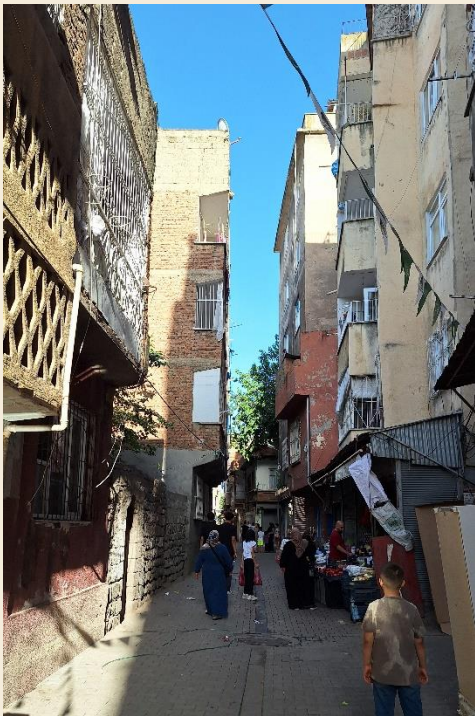
← Szokásunk szerint az óváros közepén foglaltunk szállást. Iszonyatos forgalom, parkolóhely sehol, az utcákon sokaság és mindehhez 40 fokos hőség. Végül mégis minden jóra fordult, meglepően szép, tiszta és jól felszerelt szállodába kerültünk, előzékeny személyzettel. A recepcióról kiszaladt egy srác és bérautónkat elvitte egy közeli, eldugott garázsba, mi meg lepihentünk a szálló árnyékos emeleti teraszán.

← Szeretjük az olaszos tésztaételeket, azonban ilyesmit errefelé többnyire csak hosszas utánjárással lehet felkutatni. Legnagyobb meglepetésünkre a Sur Palace Otelban még ez is volt.

→ Diyarbakir városfalakon belüli középső részén, a szűk utcákat járva készítettem ezt a képet.

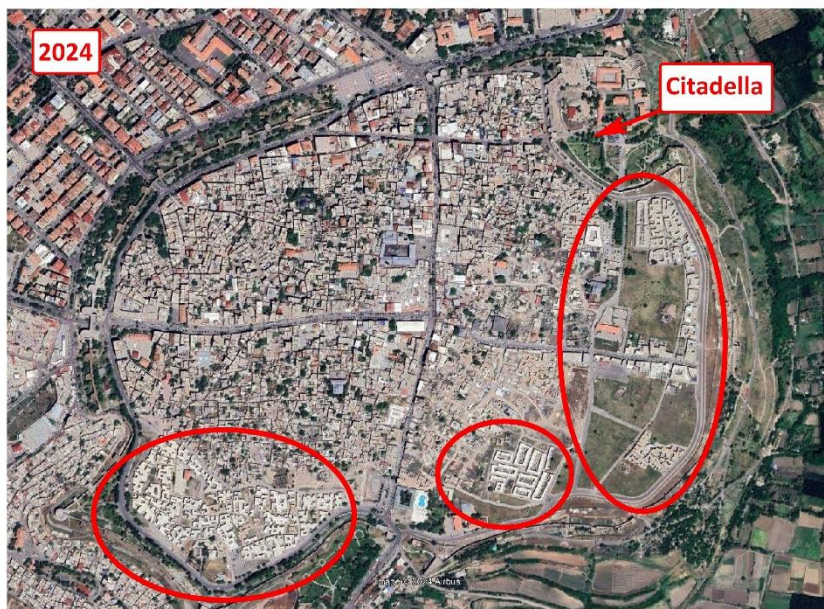
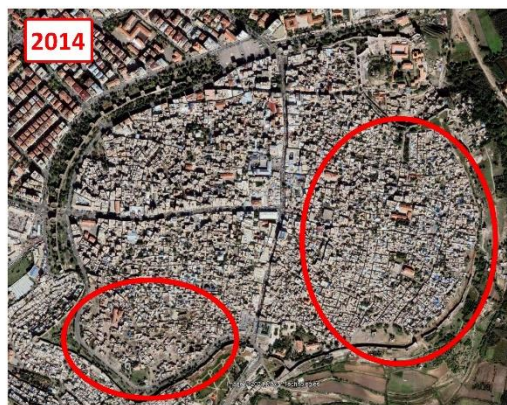

← A mellékutcákon kis üzletek, főleg élelmiszerüzletek sorakoznak.

→ Az ördög tudja mivel színezik az eladásra kínált magokat

↑ Az Ulu Cami (Nagy-mecset) közelében levő piac egyik látványos termény és fűszer üzlete

← Ez a google felvételsorozat rávilágít Diyarbakir utolsó évtizedének zaklatott eseményeire. A 2014-es felvétel az óváros, a Sur labirintusát, a zezugos utcáin évezredek alatt kialakult és folyton megújuló épületszortjait láthatjuk. Nagy változást mutat a 2017-es úrfelvétel. A török fegyveres erők 2015-16-ban utcai harcokban szorították ki a Kurd Munkáspárt harcosait Diyarbakir óvárosából, majd a keleti és a déli városnegyedek ingatlanait kisajátították és a rommá lótt épületeket ledózerolták. A 2024-ben készült képen a török kormányzat új lakónegyed építései látszanak a korábban lerombolt területeken.

← Íme a Diyarbakir Citadellájától délre, a 2017 után épült új lakónegyed. Az emberek szívesen tartózkodnak, pihennek a parkokban, különösen estefelé.

→ Az új házak hasonlítanak egymásra, de nem teljesen egyformák. A rossz nyelvek azt állítják, hogy az új épületekbe többnyire törökök költöznek, így módosítva a legnagyobb kurd város nemzetiségi arányait.

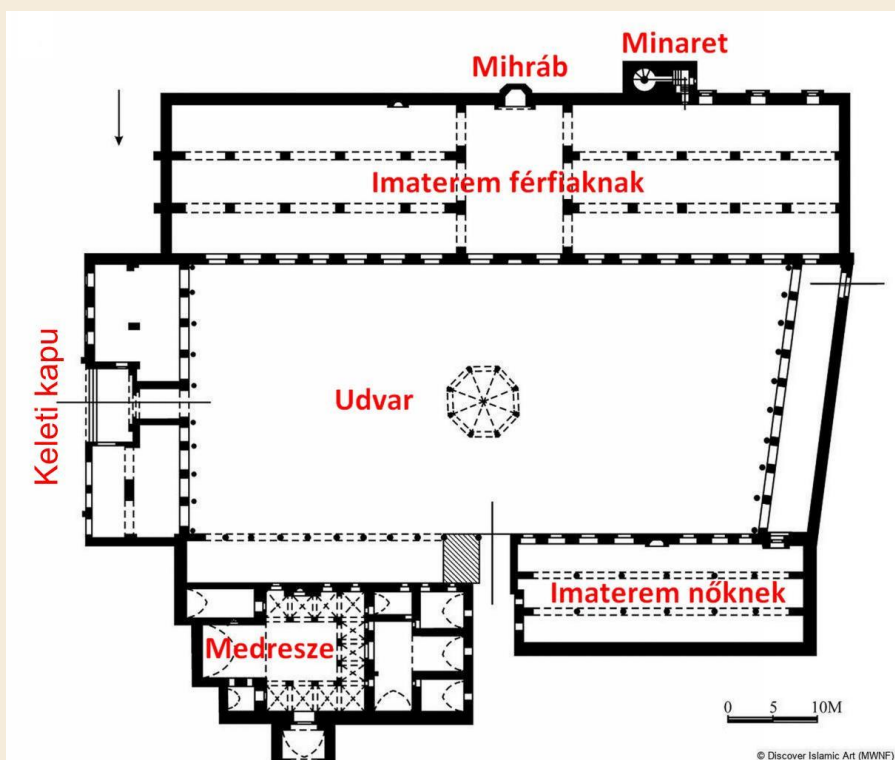

↔ Az elpusztított városrészek újjáépítésének során számos és nem feltétlenül muszlim kötődésű műemléket is felújítottak. Ez itt éppen az 1500-ban épített Şeyh Mutahhar mecset négy kőoszlopra épület minaretje. A 2015. évi utcai harcokban megsérültek a minaretet tartó oszlopok. Azt mondják szerencsét hoz, ha valaki átmegy a minaret kőlabái között.

→ **Diyarbakir Nagymecsete** (törökül Ulu Camii, kurdul Mizgefta Mezin a Amedê) talán a legrégebbi mecset Törökországban. Helyén egykor római castrum, majd keresztény templom állt. A ma álló, főként sötét bazaltból emelt mecsetet Malik Shah szeldzsuk szultán építtette 1092 körül.

Az Ulu Camii területére több kapun át léphetünk be. Ez itt a keleti kapu épülete, a bejárat fölött a híres domborművekkel és 12. századi feliratokkal.

← A diyarbakiri Ulu Camii alaprajza. A jobb alsó részen hiányzik egy fontos helyiségcsoport, amit minden mecsetben megtalálunk. Ez pedig a férfi és női WC-k csoportja, amely használata mindig ingyenes. Erre bizony komoly szükség van, hiszen a hívők gyakran több órát töltenek a mecsetben.

→ Íme a keleti kapu fölötti felirat, az 1164-ben készült kúfi írás részlete. A 12. században faragták a bikára támadó oroszlánt ábrázoló domborműveket, amelyek a kapu két oldalára kerültek.

← Az Ulu Camii udvarán kutak sorakoznak, a déli oldalon pedig maga a mecset, a férfiak imaterme emelkedik. A nagy imaterem kőbe vésett feliratai 1155-56-ban készültek.

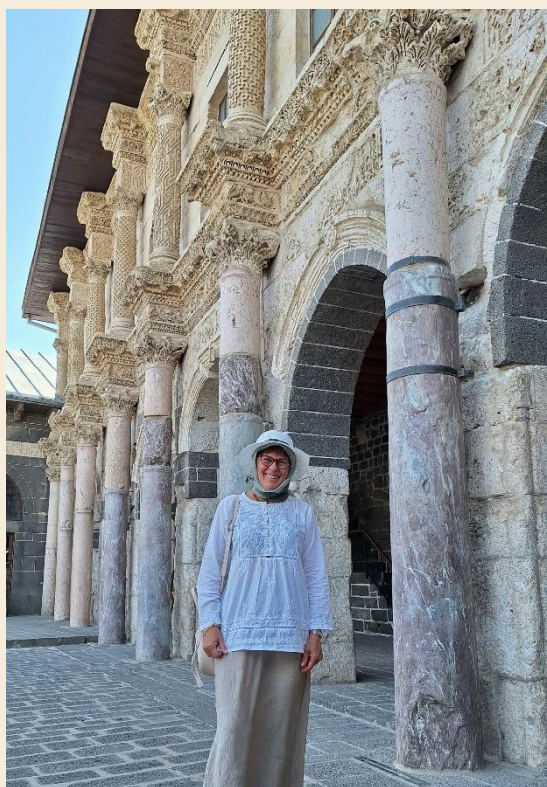
→ Az Ulu Camii udvarának északi oldalán álló árkád és oszlopsor görög, vagy bizánci eredetű, ahogy sok más oszlop és oszlopfeje is a mecsetben. A kép bal szélén a kis embercsoport az vasrácsokon belül elhelyezett ősi napóra jeleit igyekeznek megfejteni.

← A szeldzsuk szultánságon belül meglehetősen önállósággal, bő kétszáz évig uralkodó Artukid-dinasztia idején építették ezt a medreszét, iskolát, az Ulu Camii udvarának északi oldalára. A vallási és jogi ismereteket oktató Mesudiye medresze 1193 és 1223 között készült el. Kemal Atatürk állami irányítás alá vette a közoktatást és a medreszét bezáratta. A Mesudiye medresze ma iszlám múzeumként szolgál.

→ Zsuzsi a diyarbakiri Ulu Camii csodálatos nyugati kapuja előtt álldogál, muszlim nőnek öltözve. Minden ruhadarabját Törökországban vettük.

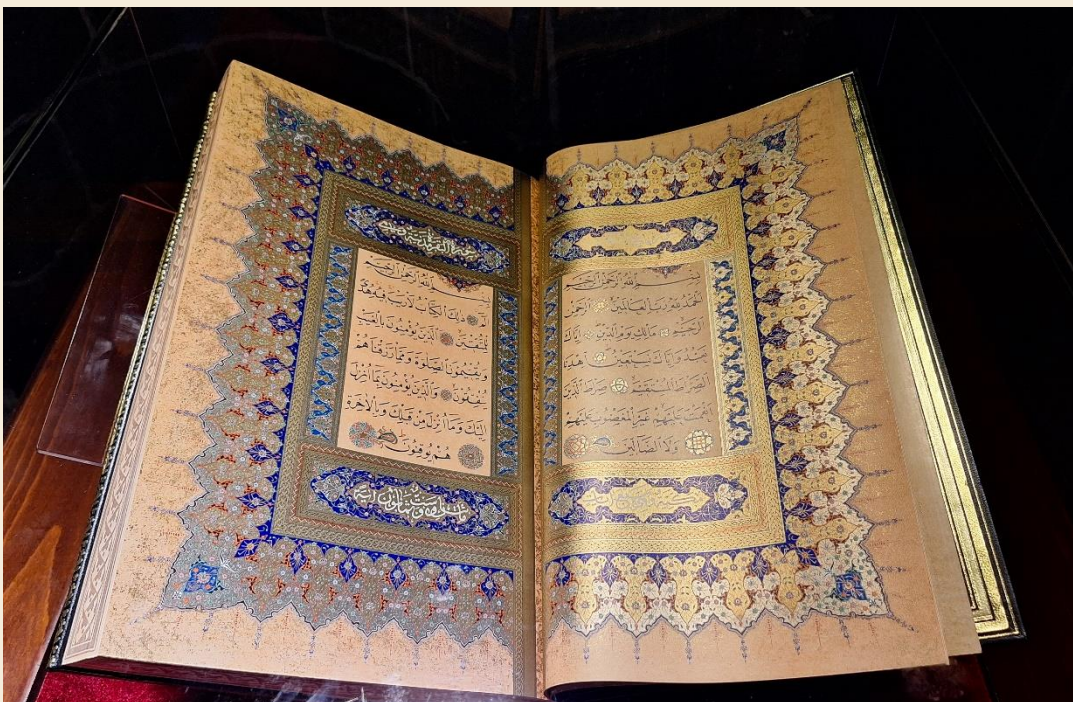

látogató. A mívesen kifaragott oszlopok, oszlopfők, oszloptalpak és frízek egy része korábbi bizánci épületekből származik.

→ A nyugati kapuépület felső szintje kicsit közelebből. A kissé szögletes betűformájú kúfi mássalhangzó írás a mai Irakban levő Kufa városából származik. A Korán leírásához a 7-től a 12. századig szinte kizárólag a 17 betűből álló kúfi írást használták. Azt mondják, Ali, Mohamed veje, a negyedik kalifa tudott a legszebben írni kúfi írással. Mohamedtől nem maradt fenn írás, valószínűleg írástudatlan volt. Magát a Koránt csak díszítetlen kúfi írással lehetett leírni, de az épületek díszítéséhez alkalmazhattak - mint itt is - levél, inda és virágmotívumokkal kiegészített írásmódot.

↓ A múzeum egyik kincse a Hasan Riza efendi kalligráfus által rajzolt Korán. A Mushaf-i şerif-nek nevezett Korán, a Gábriel arkangyal útján Mohamed prófétahoz eljutott isteni kinyilatkoztatások írott gyűjteménye. A próféta életében különböző papírokra feljegyzett égi üzeneteket az őt követő harmadik kalifa, Oszmán ibn Affán gyűjtette össze és rendezte könyvbe. Az al-Korán kifejezés a Mohamed által szóban elmondott isteni üzeneteket, míg a Mushaf kifejezés ezek írásban rögzített gyűjteményét jelöli.

Amit itt látunk, az Hasan Riza munkájának nyomtatott változata, ami azért is érdekes, mert az Oszmán Birodalomban csak 1729-ben adott ki fetvát (jogi véleményt) az isztambuli mufti, a sejk ul-islám (muszlim jogi vezető) arról, hogy a nyomtatás nem a sátán praktikája, de a Koránt sokáig még ezután sem lehetett kinyomtatni.

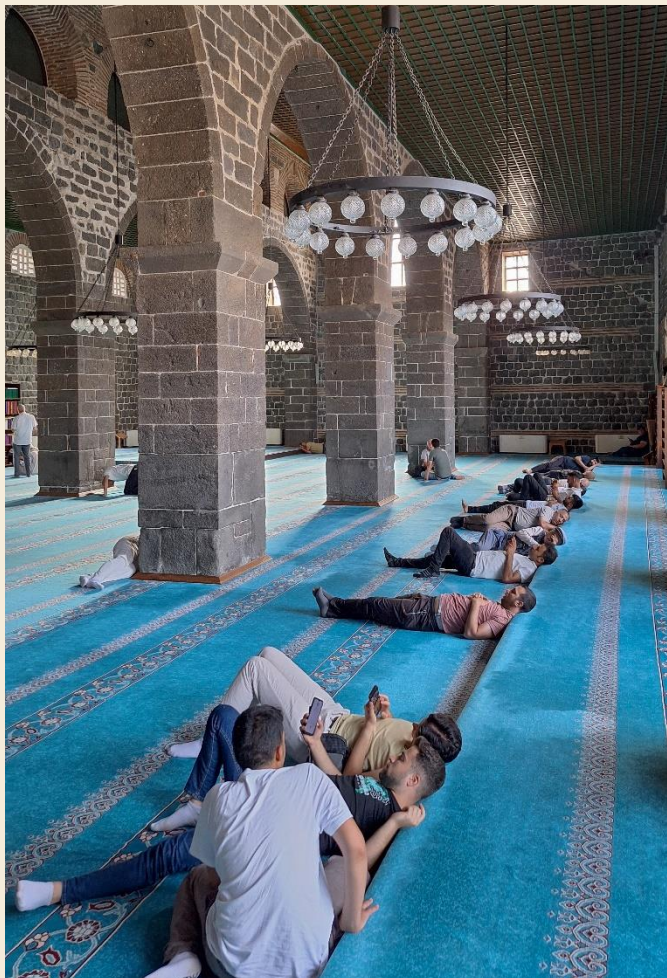
← A nyugati kapuépítmény két sorban állnak a növényi motívumokkal kiegészített kúfi feliratok. Tekintve, hogy az iszlám holdnaptár nem egyezik a mi naptárunkkal, a feliratokon megadott dátumokat két évhez tartozóan kell leírni. Tehát az alsó szint dátuma 1117-1118-as, a felső sorban pedig az 1124-1125-ös dátumot, illetve ennek muszlim megfelelőjét olvashatja az arab nyelvben és a kúfi írásban jártas

← Az Ulu Camii udvarának északi oldalára az 1515. évi oszmán hódítás után emelték ezt a kisebb imatermet, amelyet ma a nők használnak. Eredetileg a szomszédos medresze Şafi iskolájának építették. A Şafi a szunnita iszlám négy jogi irányzatának az egyike.

→ A mecset udvarának déli oldalán áll a nagy imaterem, középen az ima irányát mutató kibla fallal és a fő mihrábbal. Mellette a szószék, a minbar. A lépcsősor közepe felé helyezték el a mikrofont, mert a lépcső tetejére csak a próféta, vagy a kalifa mehetett fel.

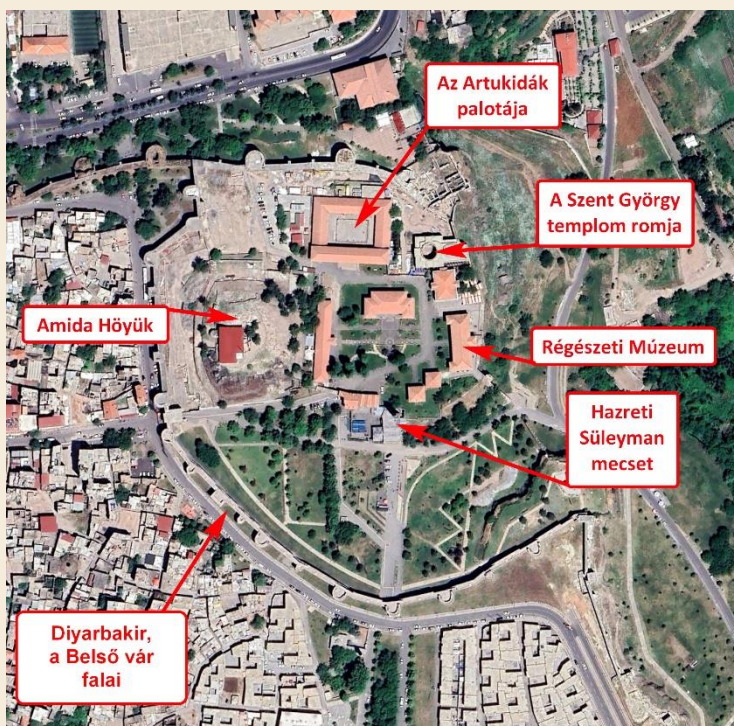
← Az Ulu Camiit klimatizálják, ezért sokan csak hűsölni, vagy pihenni térnek be ide az istentiszteletek közötti időben. Akármilyen meleg van, nincsen rövidnadrág, de nem is divat errefelé.

↑ Az udvar közepén a rituális tisztálkodásra épített kutak állnak, jobbra a nagy imaterem, háttérben a keleti kapu épülete. A középső kutat 1849-ben építették

← Diyarbakir Nagymecsetének minaretje. A mecset az évszázadok alatt többször megsérült, de mindig kijavították. Ezt a minaretet 1839-ben építették újjá.

→ Diyarbakir falakkal kerített óvárosának északkeleti részén, ahol kisebb magaslatok vannak, egy falakkal és tornyokkal védett belső városrészt építettek ki Törökül ezt a területet İçkale-nak hívják, ennek fordítása a Belső vár. A képen az İçkale tornyokkal erősített nyugati kapuja, a Saray Kapi látható.

Az Artukidák palotája

A Szent György templom romja

Amida Höyük

Régészeti Múzeum

Hazreti Süleyman mecset

Diyarbakir, a Belső vár falai

← Diyarbakir Belső várának Google felvételén bejelöltem a városrész legfontosabb látnivalóit.

← A Belső vár déli területén is sikátorokkal teli Sur volt, amelyet a 2015-ös harcok után lebontottak. A régi házak helyén ma sokak által látogatott közpark terül el.

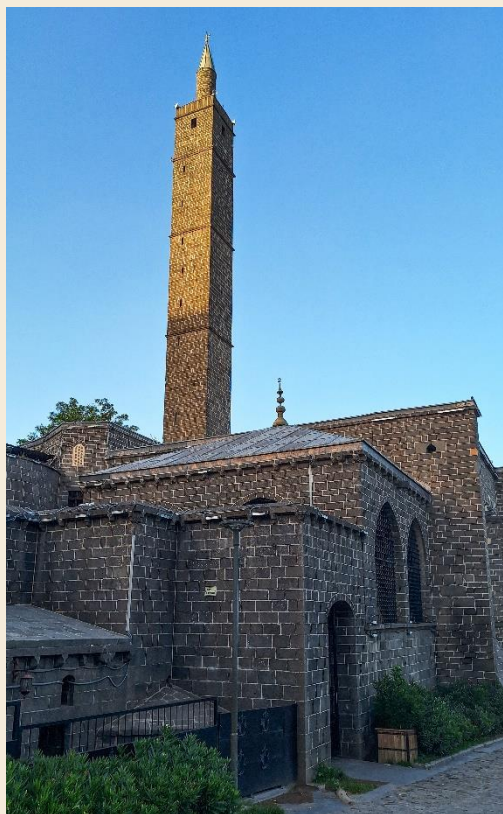
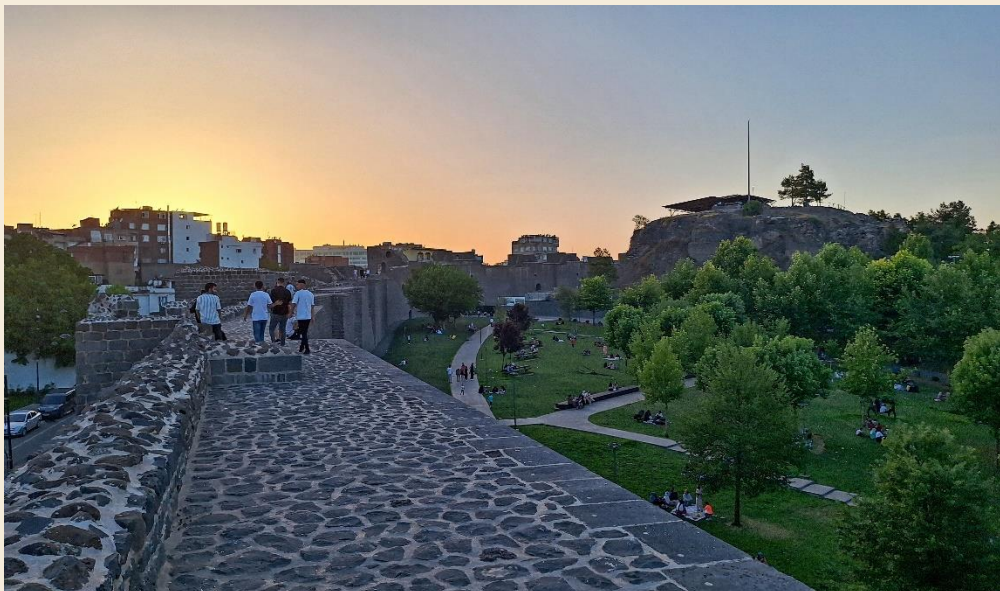
→ Diyarbakir Belső várának falait és 16 tornyát az oszmán időkben építették. A vastag falakra szabadon fel lehet mászni, de vigyázni kell, mert korlátok, vagy kapaszkodási lehetőség sehol nincs.

↗ Jobbra, a falakon kívül már látni a 2017 utáni új építkezéseket.

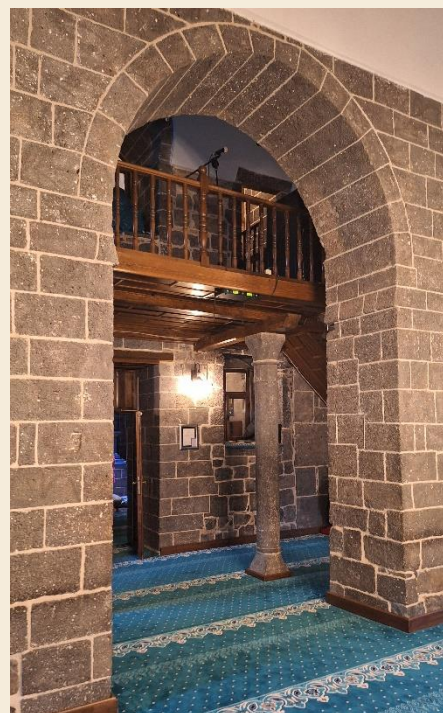
→ A Belső vár falairól nyugat felé nézve, jobbra feltűnik az az alacsony domb, amelyen a helyi Artukida vezetők Fellegvára volt. Az Amida Höyük nevű domb gazdag, egymásra rakódott régészeti rétegeket rejt. Az időszámításunk előtti évezredekben találtak itt akkád, mitanni és asszír leleteket, de a későbbi idők méd, perzsa, újbabiloni és a görög-római idők maradványai, főleg kerámiák kerültek elő. A legtöbb lelet a fajanszokkal díszített Artukida palotából (11-14. század) származik. A török eredetű Artukida uralkodók ezen a dombon építették fel várukat. A mongol pusztításnak nem sok kulturális nyoma maradt, de az Amida Höyük dombján később építkező oszmánok is hagytak maguk után több mázas csempét és egy cseréppipát is

← Diyarbakir Belső várának közepén áll a Hazreti Szulejmán mecset. Ezt még a szeldzsuk időkben, 1155 és 1169 között építették, de igazi fontosságát az adja, hogy a város arab ostroma és elfoglalása során meghalt 27 muszlim hős ide van eltemetve, aminek következtében nagy itt a zarándokforgalom.

← A Hazreti Szulejmán mecset az errefelé szokásos módon, a sötét színű bazaltkőből épült.

→ A müezzin erkélye a bejárat közelében

← Az alkonyi fényben a várfalról visszanezve balra a Amida Höyük domb, középen a Hazreti Szulejmán mecset, a háttérben pedig a Belső vár múzeumi negyede

↓ Másnap reggel megnéztük a városfal híres Yedi Kardeş Burcu (Hét Testvér) bástyát, amelyet 1208-ban épített Bercisoğlu İbrahim fia, Yahya. Az Artukidák idejében ezen kívül még több torony is épült 5-6 méteres falvastagsággal.

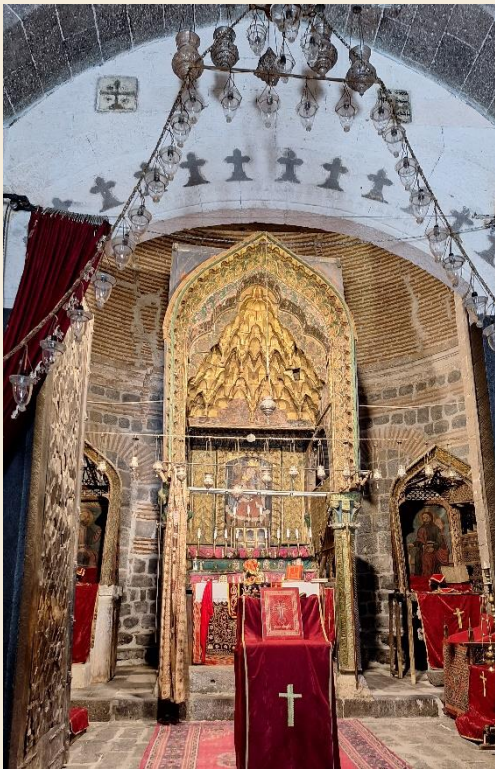
→ Diyarbakirt a római uralom idején és még sokáig Amida néven ismerte a világ. Később, a bizánci időkben a város a tartomány keresztény vallási központja, püspöki székhelye lett. Az itt sokáig békében működő felekezetek az utóbbi 150 évben sok szenvedésen, üldöztetésen mentek át, mégis máig fennmaradtak kisebb közösségeik és néhány templomuk. Ezek egyike a **Szír Ortodox Egyház Szűz Máriának szentelt temploma** Diyarbakir óvárosában.

← A Szűz Mária templom belső tere. A templomot eredetileg a 3. században építették egy korábbi pogány templom helyére. Az ősi épületet az eltelt évszázadok alatt többször átépítették, legutóbb 2005-ben renoválták. A viszontagságos múlt ellenére több érdekes részlet túlélte a nehéz időket.

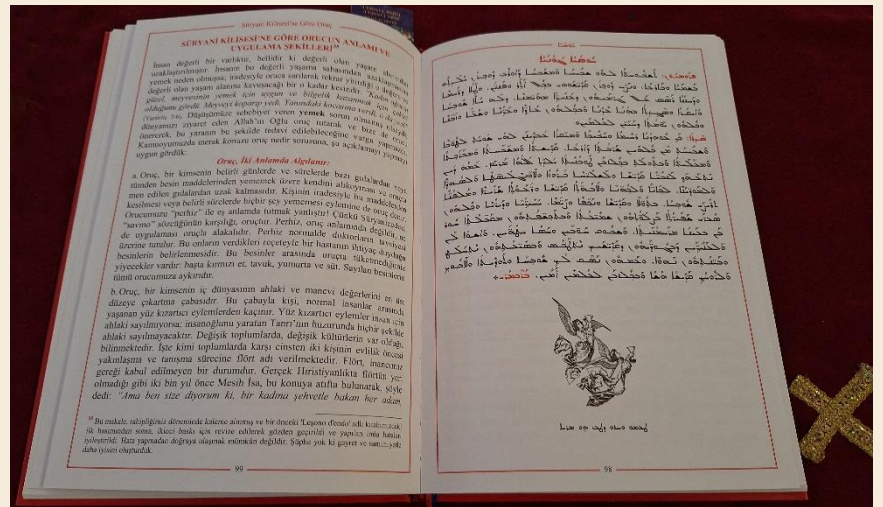
→ Keresztelő edények a templomtérből nyíló helyiségben. A hagyomány szerint a Szír Ortodox Egyházat Péter és Pál apostolok alapították. A korai kereszténység hitvitái, útkeresései során 451 után a Jézus isteni lényegét elfogadó, de emberi természetét elutasító miafizita irányzathoz ragaszkodó, eredetileg nesztoriánus vallási közösség alapította a szír (vagy asszír) ortodox egyházat. Jó ezer év múlva tőlük vált ki a római katolikus egyházzal kapcsolatot kereső Káld Katolikus Egyház.

A Szűz Mária templom szentélye, az előtérben a kétnyelvű szertartáskönyvvél. A Szír Ortodox Egyház, több más keresztény felekezethez és népcsoporthoz hasonlóan, óriási veszteséget szenvedett az 1895. évi népiirtás során, amelyet 1915-ben újabb vérfürdő és etnikai tisztogatás követett. Úgy látszik, hogy a keresztény közösségek az 1840-es évektől felerősödő török-kurd ellentétek áldozataivá váltak. Ráadásul Kemal Atatürk 1924-ben kiutasította a szír ortodox pátriárkát Törökországból, aki elköltözött Damaszkuszba, ahová a hívők sokasága követte. Később, a Tur Abdin vidéki kurd lázadások következtében a szírek tömegesen menekültek Libanonba, Szíriába és Irakba 1926 körül.

→ Egy fotó erejéig kölcsönkértem az asszír ortodox szertartáskönyvet. A török és szírarámi nyelven írt könyv ezen az oldalon a börtöléssel foglalkozik. A templom falain is több helyen felfedezhetünk az ősi időkből megmaradt és a restaurálás során a falakba épített arámi nyelvű feliratos faragott követ.

→ A diyarbakiri Szűz Mária templom falait bekeretezett szentképek díszítik. Ezen nem túl régiek, legtöbbször 19. századi, de stílusuk egységes, naiv, ikonszerű ábrázolásmódjuk megragadó, ezért mutatok meg kettőt. Az iszlám és bizánci hatásokat is mutató ábrázolásmód felidézi az egyház ősi látásmódját. Ezen a képen a 303 és 373 között élt Szent Efrémet és cselekedeteit lehet látni. Efrém Edessza (Urfa) környékén élt, haláláig tanított és vitakozott. Ellenezte a szerzetesi mozgalmat, ő maga szerényen, remeteként töltötte napjait.

← Hát ez aztán pompás! Egy igazi ókeresztény képregény...

➔ Még egyszer a Szűz Mária templom belső tere a csodás téglakupolájával.

← A templom udvarán egy kovácsoltvas rácsokkal elkerített kis medence és kút szolgál támasztékomul. A Szűz Mária templom (szírül: Idto d-Yoldat Aloho) épületei magas, várfalhoz hasonló bazalt falakkal van kerítve, amire az első nagy keresztényellenes pogrom idején 1895-ben szükség is volt. Akkor sok ezer szír és örmény keresett védelmet falai mögött a felbőszült muszlimok elől.

↑ Ez már a sok szenvedést megérett **Surp Giragos** örmény templom. Az 1376-ra datált templom első komolyabb sérülését 1913-ban szenvedte el, de a két évvel későbbi örményüldözés idején tornyát is ledöntötték. Ezután már nem is működött templomként 2011-ig, amikor az isztambuli örmények támogatásával újjáépült templomot megnyitották. Azonban nem sokáig működött, mert a 2015-16-os török-kurd harcokban ismét súlyosan megsérült. A kormány által kisajátított területen lévő templomot 2022-re ismét helyreállították és megnyitották.

← A Surp Giragos udvarán ma vendéglátó egység üzemel, de magában a templomban ismét tartanak szertartásokat. A képen a többször ledöntött, de ismét felépített torony emelkedik. Diyarbakir további három örmény temploma ma romos, ezért nincsen használatban. Az örmények legyilkolása, elűldözése után csak kevesen maradtak a városban, ráadásul sokan azok közül is iszlamizáltak.

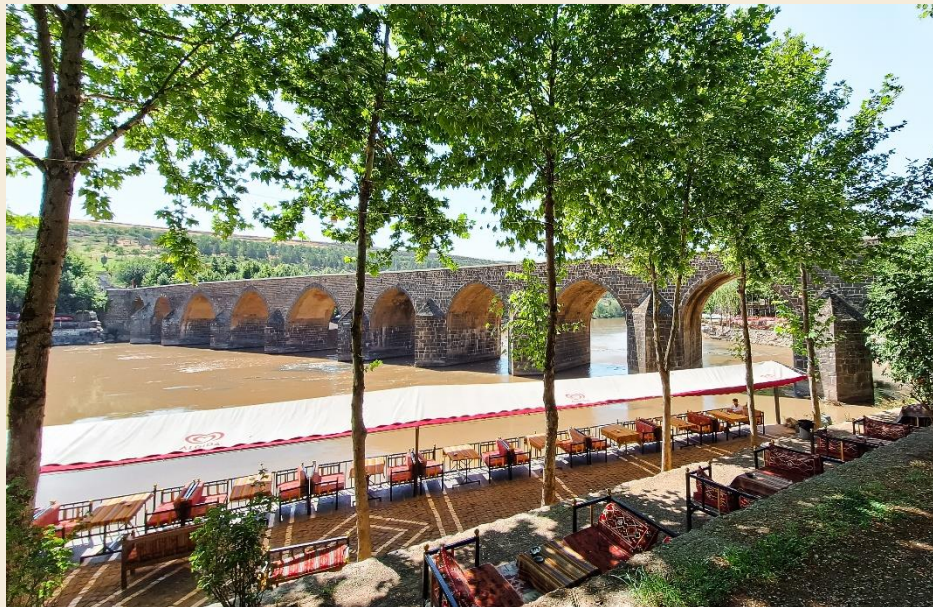
↔ Esti órákban látogattuk meg az óváros harmadik nevezetes keresztény templomát, a **Mar Petyun** Káldeus templomot. A 4. században épült templom fő építőanyaga a sötét színű bazalt kőzetből vágott blokkok. Az épületet a története folyamán többször is újjá kellett építeni, 1681 óta szolgál a Káld Katolikus Egyház templomaként. Sajnos a templom ajtaját az orrunk előtt bezárták, de az ablakon belesve láttam, hogy a Diyarbakirban élő kb. tíz szír keresztény család valóban használja szertartási célokra a 2015 után felújított házat.

↓ Hátterben a Mar Petyun híres tornyocskája, az előtérben pedig a templomkertben itt is kialakított kávézó-teázó részlete. A templomot használó Káld Katolikus Egyház megnevezése kissé megtévesztő. A néhány tucat Diyarbakirban élő híve főként szír származású, az ókori, új-babilóni káldeus néphez nincsen az egyháznak semmi köze, A Káld (Káldeus) nevet csak a 15. századtól használták a korábbi nesztoriánus önmeghatározásuk helyett. A névhasználat akkor rögzült, amikor a nesztoriánusok (az asszír keleti egyház) kettévált és a későbbi Káld Katolikus Egyház közeledett a római katolikusokhoz.

→ Kora reggel indultunk a Tur Abdin fennsík felé, de terveink szerint még az út elején megnéztük a Tigris (törökül Dicle) folyó híres hídját, az **On Gözlü (Tízszemű)** hidat. A hidat Dicle Köprüsü török és Pira Dehderî kurd nevéen is ismerik. A tíz íves híd Diyarbakir óvárosától kb. 3 km-re délre található.

← A környéken a 10-11. században uralkodó kurd Mevranida dinasztia idejében, 1065-ben épült híd egészen 2009-ig közúti közlekedési szolgálatban állt. Kíváncsi vagyok, vajon a kiváltására épült új híd kibírja-e ezer évig? Ma az On Gözlü híd mindkét oldalán teázók, éttermek sorakoznak, láthatóan kedvelt találkozó- és esti szórakozóhely alakult itt ki a közúti forgalom megszüntetése után. Mi reggel jártunk arra, amikor a part menti vendéglátóhelyek még üresek voltak.

→ Az On Gözlü híd 172 m hosszú, az útpályája szélessége kb. 5 és 10 m között változik. A hídon, egy napernyő alatt egy öregember üldögélt az unokájával. Amikor a közelükbe értünk, a gyerek elkezdte verni a dobot, az öreg pedig valami töröksípon rázendített egy helyi dallamra. Muszáj volt adni valamit, pedig Törökországban alig találkoztunk kéregetőkkel. Egész elszoktunk már a dologtól.

← Leültünk egy kicsit nézelődni és megcsodálni Mezopotámia másik nagy folyóját.

↓ Íme a Tigris az On Gözli híd közepéről. A távolban Diyarbakir városfalai tűnnek fel.

← A folyó bal partján kissé lejjebb sétáltunk, hogy dél felől is rálássunk a hídra. A déli oldal nyugati részén vannak a hídépítésre utaló, kőbe vésett feliratok.

→ A 9. és 10. nyugati boltívek fölött láthatjuk ezeket a feliratokat. A kúfi írásos felirat megnevezi az Ubeyd nevű építést, aki 1064-65-ben építette a hidat.

← Egy fagyiarus épp akkor nyitott. Kicsit még nézelődtünk, aztán nekivágtunk az útnak Tur Abdin és annak legszebb városa, Mardin felé.

